

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»**

НОВІКОВА ІРИНА ЕДУАРДІВНА

УДК 330.101.541+330.34:[378.4:001.891]

**АКТИВІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ТРАНСФЕРУ
У ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

08.00.03 - економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації (монографії) на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є монографія.

Робота виконана на кафедрі менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
ЖИЛНІСЬКА Оксана Іванівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
проректор з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
ЄГОРОВ Ігор Юрійович,
Державна установа “Інститут економіки
та прогнозування НАН України”,
завідувач відділом інноваційної політики,
економіки та організації високих технологій;

доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
БАЖАЛ Юрій Миколайович,
Національний університет
“Києво-Могилянська академія”,
завідувач кафедри економічної теорії;

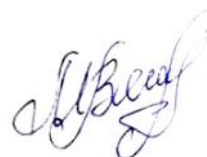
доктор економічних наук, професор
КОТЛЯРЕВСЬКИЙ Ярослав Вікторович,
Радник заступника Міністра фінансів
України.

Захист відбудеться “12” травня 2021 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.889.01 ВНЗ “Національна академія управління” за адресою: 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ВНЗ «Національна академія управління» за адресою: 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15.

Автореферат розісланий “10” квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. ШТАНЬ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Постіндустріальні соціально-економічні трансформації зумовили найголовніші структурні зміни у господарській практиці з пріоритизацією знаннєвоємних видів економічної діяльності і прискореним розвитком міжнародних ринків об'єктів інтелектуальної власності. Відтак головні генератори наукових і технічних знань – дослідницькі університети – актуалізували одну з найважливіших їх суспільних місій як сучасних драйверів інноваційного розвитку, що реалізується через активізацію технологічного трансферу і розгортання академічного наукоємного підприємництва.

Існуючий теоретичний базис дослідження економічних проблем технологічного трансферу, напрацьований в індустріальну добу та успішно втілений у моделі “закритих інновацій” транснаціональними корпораціями, не дає змоги всебічно розкрити феномен академічного наукоємного підприємництва у розвинених країнах світу. Тоді як методологічний потенціал концепції “відкритих інновацій” Г.Чесбро та кругової моделі технологічного трансферу Ф. Веласко уможлиблюють побудову теоретичної платформи активізації технологічного трансферу у знаннєвій економіці та її прикладну реалізацію у формуванні ефективної інституціональної взаємодії дослідницьких університетів, бізнесу і держави.

Українську практику функціонування дослідницьких університетів вирізняє їх активне генерування наукових і технічних знань без економічної реалізації об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ). Відтак проблеми активізації технологічного трансферу у вітчизняному академічному середовищі потребують всебічного осмислення інституціональних засад вироблення і провадження державної інноваційної політики, з урахуванням тенденцій науково-технічного розвитку та кращих світових практик дифузії інновацій у дослідницьких університетах.

Теоретико-методологічні засади досліджень економічної проблематики технологічного трансферу сформуvalи такі відомі зарубіжні дослідники, як: А. Аббас, Т. Аллен, Р. Аткинсон, Д. Баглієрія, Ф. Балдібс, К. Баркер, М. Беннан, А. Берет, А. Бернассоні, Ш. Брезнітц, С. Бредлі, Ф. Веласко, В. Вілмот, С. Вінтер, Б. Гаррет, М. Гіббоне, Р. Гріголієне, Л.-Б. Дороті, П. Друкер, Г. Іцковіц, К. Ерроу, А. Лінк, Р. Нельсон, Д. Норт, П. Квінтас, У. Коуелл, П. Ксіаобао, Д. Мессі, Л. Мінделі, Л. Лейдесдорфт, М. Олівера, В. Раймонд, К. Раманатан, А. Роат, Д. Роджерс, Ф. Сантьяго, Р. Солоу, Т. Таммі, С. Темель, Л. Тіані, А. Уалл, Н. Фонштейн, К. Фрімен, П. Шульц, К. Хайтер, І. Ясюкі, Ф. Янсен та ін. Вузлові проблеми дифузії інновацій, технологічного трансферу і просування інноваційних продуктів на ринок аналізували Ф. Басс, Дж. Козметські, М. Кене, Ч. Кім і Р. Моборн, Ф. Котлер, Д. Моррісон, Д. Мур, Е. Роджерс, А. Слівотські, Ш. Слотер, Г. Чесбро.

Економічні й міждисциплінарні аспекти ринкової трансформації науки в українських університетах та активізацію їх інноваційного розвитку відображає науковий доробок Г. Андрощука, О. Андросової, Л. Антонюк, Ю. Бажала, В. Базилевича, В. Вірченка, Т. Гайдай, С. Голубки, І. Грищенко, І. Єгорова, С. Єрохіна, М. Єрмошенка, О. Жилінської, М. Згуровського, В. Зянька, А. Ігнатюк, С. Калашнікової, Ю. Капіци, М. Когут, Р. Козаченко, С. Корсунського, Я. Котляревського, Д. Коциски, В. Кременя, О. Кузьміна, Г. Кушнір, С. Лихолета, А. Мазаракі, А. Маслова, Д. Махновського, О. Мокія, О. Мрихіної, К. Нероди-

Берізки, В. Осецького, П. Перерви, В. Пірус, О. Романовського, О. Саліхової, М. Ситницького, А. Старостіної, А. Тофіло, А. Філіпенка, С. Філіппової, П. Цибульова, О. Чоботюк, Д. Черваньова, А. Череп, К. Шахбазян та ін.

Попри значну кількість наукових публікацій з інноваційної проблематики у розгляді питання активізації технологічного трансферу в Україні бракує єдиного підходу щодо вибору оптимальної стратегії та бізнес-моделі технологічного трансферу для дослідницьких університетів, модернізація діяльності яких відбувається під впливом глобальної науково-інформаційної конкуренції та новітніх викликів у міжнародному знаннєвому просторі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу (монографію) виконано відповідно до комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка “Модернізація суспільного розвитку України в умовах світових процесів глобалізації” у частині розробки і реалізації таких науково-дослідних бюджетних тем: “Модернізація економіки України на засадах сталого соціально-економічного розвитку: закономірності, протиріччя, ризику” (№ ДР 0111U006456); “Розробка методів керування системою трансферу технологій” (№ ДР 0116U004825); “Макроекономічна стратегія реалізації європейського вектора економічного розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя” (№ ДР 0116U004822); “Заходи з реформування структури та системи трансферу технологій в університетах” (№ ДР 0118U004938); “Організаційно-економічне забезпечення трансферу технологій та формування підприємницького клімату у дослідницьких університетах України” (№ ДР 0118U001124); “Інноваційно-підприємницькі моделі сучасних університетів: світові тенденції, основні ризики та нові можливості для України” (№ ДР 0119U100323), де визначено теоретичні засади та прикладні інструменти активізації технологічного трансферу у дослідницьких університетах світу в умовах піднесення знаннєвої економіки та особливості інституційного забезпечення активізації технологічного трансферу в Україні, у т. ч. в українських університетах у контексті імплементації кращих світових практик.

У дисертації (монографії) представлено авторський науковий доробок реалізації міжнародної грантової угоди “Horizon 2020: EEN-Ukraine” між Київським університетом імені Тараса Шевченка та Європейською Комісією за результатами виконання спеціального проєкту COSME EEN “Розбудова інноваційного потенціалу українських МСП та посилення співпраці з європейськими МСП в Україні”.

Метою дослідження є формування теоретико-методологічних положень активізації технологічного трансферу у дослідницьких університетах світу і розробка організаційно-аналітичного та інституціонального забезпечення їх впровадження в управлінську практику українських дослідницьких університетів.

Реалізація означеної мети зумовила вирішення таких взаємопов'язаних **завдань**:

– виявити сутнісні й суб'єктно-об'єктні характеристики технологічного трансферу та методологічний потенціал сучасних інноваційних концепцій у формуванні теоретичного базису розвитку технологічного трансферу в знаннєвій економіці, а також запропонувати оптимальну модель активізації технологічного трансферу та авторську класифікацію його видів;

– визначити інституціональні засади активізації технологічного трансферу та можливості імплементації зарубіжного досвіду формування наукоємного бізнес-середовища в українських дослідницьких університетах за умов трансформаційних перетворень національної економіки;

– проаналізувати сучасну практику технологічного трансферу у дослідницьких університетах світу, розкрити особливості новітніх форм і механізмів їх інноваційної діяльності, охарактеризувати зміни функціонального призначення наукових і технологічних парків за умов цифровізації глобального інноваційного простору;

– з’ясувати закономірності інтенсифікації комерціалізації ОІВ та урізноманітнення прикладного інструментарію активізації технологічного трансферу у дослідницьких університетах у контексті посилення їх конкурентоспроможності на міжнародних ринках освітніх послуг;

– розглянути практику та особливості фінансування фундаментальних і прикладних досліджень і розробок у провідних дослідницьких університетах світу та в Україні, на цій основі виявити суперечності розвитку вітчизняних дослідницьких університетів;

– ідентифікувати основні ризики розвитку технологічного трансферу у національній економіці загалом та в українських університетах зокрема, запропонувати дієвий інституціонально-організаційний інструментарій активізації технологічного трансферу у дослідницьких університетах України з огляду на необхідність підвищення ефективності державного регулювання науково-інноваційної сфери національної економіки;

– визначити принципи стратегічного управління інтелектуальними активами в дослідницьких університетах та сформулювати стратегічні підходи щодо активізації продукування та комерціалізації вітчизняними університетами ОІВ на основі кращих практик міжнародного академічного наукоємного підприємництва як імперативу розбудови високотехнологічної, експортоорієнтованої та соціально відповідальної моделі національної економіки;

– провести соціоекономічні розвідки з метою з’ясування оптимальних шляхів просування вітчизняної комерційно привабливої інтелектуальної продукції на світові ринки та проаналізувати розширення можливостей активізації інноваційної діяльності дослідницьких університетів на основі Європейської мережі підприємств (“Enterprise Europe Network”);

– розробити концептуальний підхід та організаційно-аналітичне забезпечення імплементації кращих світових університетських управлінських практик активізації технологічного трансферу у діяльність українських університетів з урахуванням ментальної специфіки національного дослідницького середовища, запропонувати індикатори оцінювання академічної інтелектуальної конкурентоспроможності, методичні підходи до оцінювання та обліку ОІВ у дослідницьких університетах.

Об’єктом дослідження є процеси активізації технологічного трансферу у світових та українських дослідницьких університетах.

Предметом дослідження є теоретичні засади та прикладний інструментарій активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах світу та організаційно-інституційне забезпечення їхньої реалізації в управлінській практиці дослідницьких університетів України.

Методологія дослідження. *Методологічна, методична та емпірична база дисертаційної роботи (монографії) ґрунтується на поєднанні структурно-організаційного та інституціонального підходів, які використано для вивчення проблематики активізації технологічного трансферу у дослідницьких університетах. У монографії застосовано такі методи наукових досліджень: суб'єктно-об'єктний, логіко-структурний, стратегічний аналіз (зокрема, методи PEST-аналізу і SWOT-аналізу); методи порівняння, прогнозування, теоретичного узагальнення, а також економіко-статистичні методи, зокрема суб'єктно-об'єктний аналіз використано при розгляді характеру взаємовідносин у сфері університетського технологічного трансферу. Метод аналогії використано для виявлення розбіжностей між світовими та вітчизняними тенденціями комерціалізації технологій, насамперед, у частині інтенсивності патентування винаходів та економічної віддачі від реалізації ОІВ. За допомогою методу узагальнення визначено основні інституціональні форми передачі технологій і проблеми формування наукоємного бізнес-середовища в українських дослідницьких університетах. Із застосуванням методу порівнянь, зокрема рейтингового, визначено глобальні тенденції у сфері передачі технологій від науки до бізнесу в інших розвинутих країнах світу та в Україні. За допомогою методів аналізу та синтезу опрацьовано законодавчо-нормативну базу у сфері комерціалізації наукових і технічних знань, здійснено кількісне оцінювання зв'язку між масштабами витрат на наукову і науково-технічну діяльність та рівнем інноваційних досягнень університетів. Проведений SWOT-аналіз надав можливість виявити переваги та недоліки, можливості та загрози комерціалізації ОІВ українськими університетами, а також визначити перспективи реалізації “start-up” чи “spin-off” проєктів на базі українських університетів, що провадять наукову і науково-технічну діяльність. За допомогою PEST-аналізу виявлено особливості інноваційного макросередовища в Україні у політико-правовій, економічній, соціокультурній та технологічній площинах, а також ідентифіковано ризики реалізації стратегії комерціалізації ОІВ у практиці сучасних університетів. Теоретико-практичні висновки та рекомендації зроблено на основі опрацювання наукових, міжнародних та українських програмних документів, статистичних і аналітичних даних, отриманих із офіційних зарубіжних і вітчизняних джерел, а також аналізу власного фактологічного матеріалу та проведених експертних соціоекономічних розвідок.*

Теоретичну базу дисертаційної роботи становлять положення сучасної макро- та мікроекономічної теорії, інноваційного менеджменту та маркетингу, які викладено в роботах українських і зарубіжних авторів, що присвячені проблемам розвитку знаннєвої економіки, державної науково-технічної та інноваційної політики, стратегічного управління розвитком дослідницьких університетів світу.

Інформаційною базою монографії є офіційні видання та стратегічні програмні документи міжнародних організацій: Відомства з патентів і товарних знаків США (USPTO), Всесвітнього економічного форуму (WEF), Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO), Європейської Комісії, Організації Об'єднаних Націй (ООН), Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (OECD), Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (UNESCO), Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), Світового банку, Спільноти соціальних інновацій (SIC). Активізацію технологічного трансферу як основу

розвитку наукоємного академічного підприємництва відображено через аналітичну інформацію міжнародних рейтингів: Глобального економічного індексу (The Global Economy), Індексу економічної свободи (Economic Freedom), Індексу конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), Рейтингу університетів світу (QS), а також опрацювання аналітичних даних центрів інноваційного розвитку і дослідницьких університетів США, Великої Британії, ФРН та інших країн світу.

Тенденції вітчизняного інноваційного розвитку відстежено в урядових оцінках і статистичній інформації органів державної влади України, таких як: Міністерство освіти і науки України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Національний банк України. Цінний масив аналітичних даних, що відображають практичні аспекти динаміки розвитку технологічного трансферу в Україні, почерпнуто з матеріалів українських аналітико-експертних компаній, зокрема Аналітичного центру “CEDOS”, УкрІНТЕІ, Державної служби статистики України, аналітичних доповідей і звітів українських університетів.

Також у процесі дослідження використано нормативно-правові документи України, США, країн ЄС та інших країн світу, статистичні довідники Статистичної організації Європейської Комісії, ресурси мережевої платформи Європейської мережі підприємств (“Enterprise Europe Network”).

Наукова новизна одержаних результатів дисертації (монографії) полягає у комплексному вирішенні науково-прикладної проблеми розробки на основі творчо-критичного аналізу та узагальнення кращих практик комерціалізації ОІВ у провідних дослідницьких університетах світу методологічних, концептуальних та методично-прикладних засад нової парадигми активізації технологічного трансферу за умов цифрових трансформацій та обґрунтування інституціонально-організаційних і стратегічних рекомендацій щодо її втілення у дослідницьких університетах України.

Найбільш вагомими теоретичними і прикладними результатами, які містять елементи наукової новизни, отримані особисто і винесені на захист, є такі:

уперше:

– концептуалізовано сутнісно-змістовне наповнення та суб’єктно-об’єктні характеристики технологічного трансферу та їх економічної реалізації на основі методологічного потенціалу теорії “відкритих інновацій”, що дало змогу запропонувати концептуальну платформу активізації технологічного трансферу у дослідницьких університетах світу як домінуючих інститутах знання економіки та сучасних драйверах соціально-економічного розвитку з поєднанням процесного та інституційного підходів та їх втіленням у розробленій процесній моделі технологічного трансферу, що уможливорює, з одного боку, організаційне забезпечення прискорення трансформації генерованих наукових і технічних знань в інноваційну продукцію та акумулювання доходів від їх комерціалізації, а з іншого – створення нового джерела фінансування університетських наукових досліджень і розробок;

– визначено і розкрито інституційні прояви закономірності інтенсифікації комерціалізації ОІВ у провідних дослідницьких університетах світу, що відображає інституціональне урізноманітнення університетської інфраструктури технологічного трансферу та її функціональне збагачення за умов цифровізації глобального інноваційного простору, диверсифікації управлінських практик із запровадженням

інструментарію стратегічного управління інтелектуальною власністю та формуванням у дослідницьких університетах наукоємного бізнес-середовища; показано інтенсивні трансформації академічного середовища із відповідною зміною цивілізаційної, соціо- та національно-культурної самоідентифікації, традицій і цінностей та розгортанням (нової) модерної підприємницької культури у дослідницьких університетах розвинених країн світу;

– виявлено та охарактеризовано інституціональну незрілість української практики технологічного трансферу на основі проведених експертних соціально-економічних розвідок та виявлених інституціонально-організаційних бар'єрів її розвитку, до яких віднесено: недосконалість державного регулювання інноваційної сфери національної економіки; складність прогнозування попиту на ОІВ, ціноутворення та виходу на міжнародні ринки; застарілість матеріально-технічної бази; висока собівартість новітніх технологій; низький рівень культури ведення наукоємного бізнесу; відсутність фахівців експертного рівня у сфері трансферу технологій; високі витрати і тривалість процедур захисту ОІВ; розгортання рейдерства у сфері інтелектуальної власності; посилення соціально-економічної невизначеності та істотні скорочення державного фінансування інноваційних програм до повного їх припинення; ускладнення доступу до альтернативних джерел фінансування інноваційних проєктів; нестача креативних ідей; низька мотивація дослідників та їх песимістичні настрої внаслідок обвального зниження престижності науково-інтелектуальної праці; критичне зменшення чисельності висококваліфікованих дослідників для виконання комерційно привабливих, але технічно складних наукових проєктів; наявність мовних бар'єрів і неможливість відстеження новинок у всіх галузях знань;

– розроблено концептуально-методологічний підхід стратегічного характеру, що передбачає обґрунтування комплексу нормативно-правових, фінансово-економічних, структурно-організаційних стратегічних заходів активізації технологій трансферу в українських дослідницьких університетах у контексті імплементації європейських принципів управління ОІВ; розроблено авторську модель вибору та реалізації комерційного трансферу технологій з відповідною адаптацією та використанням інструментарію стратегічного управління; запропоновано методіку оцінювання ефективності діяльності центру трансферу технологій у дослідницькому університеті, що передбачає рівневу послідовність оцінювання складових стратегічного циклу;

– запропоновано авторський підхід до активізації технологічного трансферу у дослідницьких університетах на основі використання мережевих інструментів таких соціальних мереж, як “Facebook”, “Instagram”, “LinkedIn”, “Twitter”, та спеціалізованих мережевих платформ, а саме Європейської мережі підприємств (“Enterprise Europe Network”, EEN); прикладну реалізацію авторського підходу здійснено на міжнародній мережевій платформі EEN із проведенням соціологічного дослідження, що дало змогу визначити потенційну затребуваність українських університетських розробок для зарубіжних компаній, невисокий рівень готовності іноземців до інноваційної співпраці з українськими університетами;

удосконалено:

– аналітичний апарат економічної науки у частині категоріальної визначеності таких понять: “дослідницький університет підприємницького типу”, “технологія”, “центр трансферу технологій”, “міжнародний трансфер технологій”, “інтелектуальна власність”, “науковий парк”, “технологічний парк”, “трансфер технологій”, “ментальна інертність”, “start-up”, “spin-off”; це дало змогу розширити парадигмальні рамки понятійних конструктів технологічного трансферу у знаннєвій економіці;

– класифікацію об’єктів, суб’єктів, видів технологічного трансферу у дослідницьких університетах; ідентифікацію головних чинників успіху технологічного трансферу та найбільш поширених його інституціональних форм в українській і закордонній практиці; визначення місії та функціонального навантаження типового центру трансферу технологій дослідницьких університетів, процедури та інструментарій оцінювання ефективності їх діяльності, а також інструментарій оцінювання економічної ефективності інтелектуального продукту;

– основні індикатори оцінювання інтелектуальної конкурентоспроможності дослідницьких університетів у частині доповнення компонентою наукоємного бізнесу, критеріальна основа якої дає змогу відобразити структурні зрушення з пріоритизацією доходів виключно від освітніх послуг в українській практиці на відміну від сучасної практики провідних дослідницьких університетів світу із домінуванням доходів від технологічного трансферу;

– систематизацію особливостей функціонування національної науково-освітньої сфери та ризиків інноваційної трансформації українських дослідницьких університетів, а також головних їх досягнень у контексті становлення академічного підприємництва, насамперед на прикладі Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського” та Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

набули подальшого розвитку:

– визначення місії та функцій дослідницьких університетів у глобальному інноваційному просторі, аргументовано зміщення функціональних акцентів діяльності провідних дослідницьких університетів світу з освітньої на дослідницьку та інноваційну сфери, економічну платформу прискореного розвитку яких створено на основі повномасштабної активізації технологічного трансферу; показано залежність між обсягами витрат на наукові дослідження і розробки та кількісними показниками ОІВ, аргументовано, що доходи провідних університетів світу від дослідницької діяльності, зокрема Кембриджу, істотно перевищують витрати на неї;

– структурування стимулюючо-мотиваційної складової державного регулювання розвитку дослідницьких університетів світу на основі розгалуженого патентного права, поєднання інструментарію заохочення конкуренції у проектному фінансуванні та інструментарію стимулювання партнерської взаємодії й взаємопосилення їх дослідницьких потенціалів, а також інтенсифікації комерціалізації ОІВ як через продаж патентів, так і шляхом розвитку академічного підприємництва каналами “start-up” та “spin-off”; це дало змогу аргументувати докорінну відмінність базових законодавчих та урядових ініціатив в Україні в інноваційній сфері національної економіки, що мають переважно дестимулюючий вплив на усі процеси української практики технологічного трансферу;

– визначення функціонального призначення наукових і технологічних парків як базових інституційних форм активізації технологічного трансферу з

культивуванням бізнес-культури, що сприяє прискореному формуванню і розвитку наукоємного бізнес-середовища у дослідницьких університетах світу, відтак охарактеризовано головну суперечність розвитку українських наукових парків – відсутність інституціонального спрямування цих об'єктів інноваційної інфраструктури на максимізацію доходів від комерціалізації ОІВ унаслідок законодавчо задекларованих виключно соціально-орієнтованих принципів їх функціонування.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати дають змогу сформувавши фундаментальну базу для формування нової методичної парадигми керування процесом трансферу академічних технологій з урахуванням особливостей розвитку вітчизняної науки, економіки, підприємництва, ринку високих технологій.

Аналітичні матеріали стосовно формування підприємницького клімату для суб'єктів інноваційної діяльності і технологічного трансферу в Україні, а також розвитку підприємницької академічної культури в українських дослідницьких університетах використано в роботі МОН України (довідка №8/40-20 від 19.02.2020). Пропозиції стосовно комерціалізації науково-дослідних результатів шляхом реалізації маркетингового плану з виведення перспективних нововведень на ринок використано у практичній діяльності Торгово-промислової палати України (довідка №3499/26.0-7.1 від 15.12.2020). Рекомендації щодо розгляду процесу передачі на ринок комерційно-привабливих результатів інтелектуальної діяльності в університетах на основі методології мережевого маркетингу, що передбачає активне використання у практиці сучасного інформаційно-комунікаційного інструментарію передачі знань і технологій, а саме: таких мас-медіа та соціальних Інтернет-платформ, як: “Instagram”, “Twitter”, “LinkedIn” чи “YouTube”, а також спеціалізованих і сертифікованих пошуково-комунікаційних міжнародних платформ, насамперед “Enterprise Europe Network” (EEN) використано при виконанні програми інноваційного розвитку Корпорації “Науковий парк Київський університет імені Тараса Шевченка” (довідка №58/09-19 від 02.09.2019) і в роботі ТОВ “Нова інтернаціональна корпорація” (довідка №16-1н від 30.08.2019). Методичні положення і практичні рекомендації щодо активізації наукоємного підприємництва та підвищення інноваційної ефективності використано при оцінюванні інноваційного розвитку компанії ТОВ “Міжнародний інноваційний центр” (довідка №3/а від 24.02.2019).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження (монографія) є індивідуально виконаною науковою роботою, в якій представлено авторський підхід щодо комплексного теоретико-практичного аналізу інституціонально-організаційного забезпечення активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах. Наукові положення, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації (монографії), одержано автором особисто та викладено в опублікованих працях. Із наукових праць, які надруковані у співавторстві, у дисертації (монографії) використано ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертації доповідались та обговорювались на 37 міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях та конгресах, а саме: Всеукраїнській науково-практичній конференції “Інтелектуальна власність у науково-дослідних та вищих навчальних закладах: теоретичні та практичні аспекти управління й оцінки”

(Київ, 2011); III Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених “Учений інформаційного покоління: інновації, традиції та перспективи” (Київ, 2012); XII Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми бізнес-освіти” (м. Мінськ, Білорусія, 2013); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Фінанси інституційних секторів економіки України: стан, тенденції розвитку, практика реформування” (Київ, 2014); XXIII Міжнародній науково-практичній конференції “Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров’я” (Харків, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції “Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика” (Хмельницький; Кам’янець-Подільський, 2016); The 4th International Science Conference “Modern Problems of Management: Economics, Education, Health Care and Pharmacy” (м. Ополе, Польща, 2016); Міжнародній науковій конференції “Modernization of Socio-Economic Systems: the New Economic Conditions” (м. Кельце, Польща, 2016); Українсько-польській міжнародній науково-практичній конференції “Класичний університет у контексті викликів епохи” (Київ, 2016); XVII Міжнародній науково-практичній конференції “Конкурентоспроможність національної економіки” (Київ, 2017); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектора розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя” (Київ, 2018); Міжнародній науково-практичній конференції “Європейські інтеграційні процеси у XXI столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості” (Київ, 2018); II Всеукраїнській науково-практичній конференції “Цифрова економіка” (Київ, 2019); III Всеукраїнській науково-практичній конференції “Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору” (Київ, 2019); I Міжнародному форумі EFVM’2019 “Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління. Глобальні економічні виклики та можливості у цифрову епоху” (Київ, 2019); Міжнародній науково-практичній конференції “Taras Shevchenko 4th International Congress on Social Sciences” (м. Ізмір, Туреччина, 2020); II Міжнародному конгресі “Uluslararası bilimsel arařtırmalar kongresi” (м. Анкара, Туреччина, 2020).

Публікації. Результати дисертаційної роботи представлено у 48 опублікованих наукових працях загальним обсягом 54,35 друк. арк., а саме: одній одноосібній монографії (29,76 друк. арк.); двох колективних монографіях (авторський внесок становить 1,8 друк. арк.); 24 статтях у наукових фахових виданнях загальним обсягом 19,21 друк. арк. (із них авторські 15,44 друк. арк.), з яких сім статей індексуються у міжнародних наукометричних базах даних Scopus та Web of Science Core Collection, дві статті опубліковано у наукових періодичних виданнях інших країн (1,67 друк. арк.); 23 публікаціях за матеріалами конференцій (5,72 друк. арк., з них авторські 5,43 друк. арк.); одній публікації в інших виданнях (0,5 друк. арк., із них авторські 0,25 друк. арк.). Наукові результати засвідчено у сімох свідоцтвах про реєстрацію авторського права на твір.

Структура й обсяг роботи. Структура дисертації (монографії) складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел, літератури і додатків. Повний обсяг роботи становить 512 сторінок, з яких 77 сторінок займає список використаних джерел і літератури, що налічує 920 найменувань. Дисертація (монографія) містить 23 таблиці та 79 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ (МОНОГРАФІЇ)

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету та завдання роботи, а також визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію та обсяг авторських публікацій.

У першому розділі – **“Теоретичні засади активізації технологічного трансферу в постіндустріальній економіці”** – актуалізовано проблематику активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах у контексті становлення і розвитку знаннєвої економіки, розкрито передумови активізації технологічного трансферу та концептуальну макроекономічну основу прискорення комерціалізації ОІВ у дослідницьких університетах світу.

Основною теоретичною базою реалізації політики економічного зростання є ідеологія знаннєвої економіки. Ефективне управління новими знаннями та технологіями стало ключовим джерелом стійких конкурентних переваг та ефективним інструментом реалізації макроекономічних стратегій у розвинених країнах світу на основі прискореного інноваційного розвитку їх економік. Аналіз змісту суб'єктно-об'єктних відносин у технологічному трансфері, узагальнення теоретичного базису та систематизація теоретичних підходів (процесного, товарного, функціонального, галузевого, правового, конкурентного, модернізаційного, трансформаційного, комунікаційного, партнерського) до трактування сутності технологічного трансферу дали змогу вдосконалити концептуальний категоріальний підхід до визначення технологічного трансферу в постіндустріальній економіці як множини взаємопов'язаних і взаємодіючих соціально-економічних інститутів та інформаційно-комунікаційних відносин між ними, що спрямовані на вирішення важливих соціально-економічних проблем, а також класифікувати основних учасників технологічного трансферу (рис. 1).

Глибоке вивчення, аналіз і систематизація наукової спадщини означеної проблематики засвідчили недостатню розробку вітчизняною наукою процесів активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах. Опосередковано окремі аспекти проблеми висвітлюються тільки в кількох вітчизняних сучасних одноосібних та колективних монографіях, серед яких слід зазначити такі наукові видання: “Трансфер технологій з університетів у бізнес-середовище: парадигма, концепція та інструментарій оцінювання” авторства О. Мрихіної; “Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності” авторства О. Андросової та А. Череп, “Трансфер технологій: галузі та інструменти” за авторством Г. Кушнір; “Трансфер технологій” за редакцією П. Перерви та Д. Коциски; “Трансфер технологій та охорона інтелектуальної власності в наукових установах” – колектив авторів Ю. Капіца, К. Шахбазян, Д. Махновський та ін. Певний теоретичний базис розроблено у дисертаціях молодих українських вчених, а саме у наукових роботах: М. Когута (2018), Р. Козаченко (2016), С. Лихолет (2015), К. Нероди-Берізки (2016), В. Пірус (2018), О. Саліхової (2003), М. Шингура (2003) та О. Чоботюк (2002). Водночас комплексний розгляд теоретико-методологічних засад, інституційного забезпечення й сучасної практики активізації технологічного трансферу у дослідницьких університетах у знаннєвій економіці не здійснювалися.

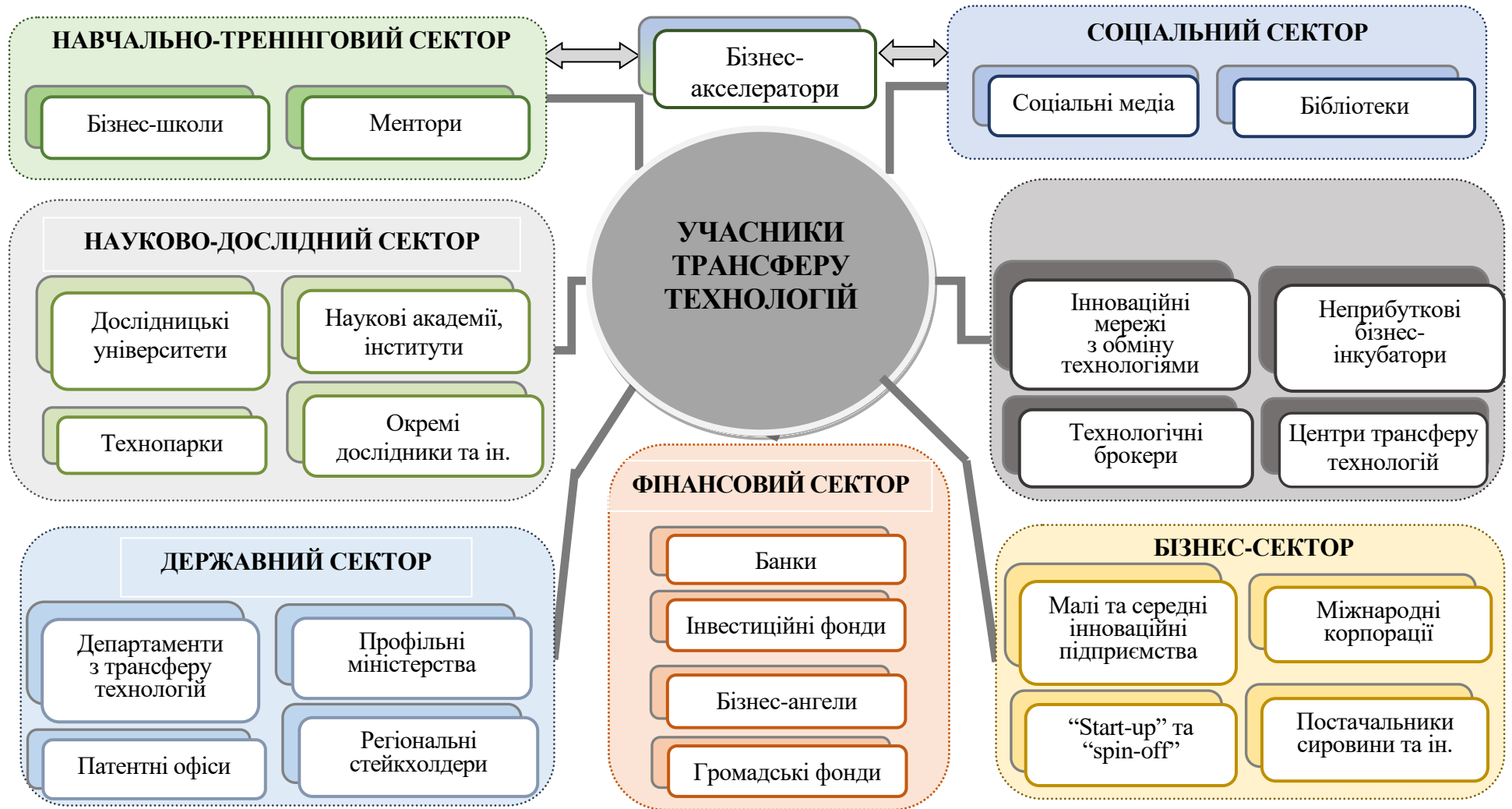

Рис. 1. Основні учасники технологічного трансферу

Джерело: систематизовано автором.

Розроблено чотирифазну процесну модель технологічного трансферу (рис. 2), доведено, що проектування та впровадження дієвого механізму стимулювання розвитку технологічного трансферу у дослідницьких університетах має бути спрямоване на активізацію системи основних інвестиційно-інноваційних чинників розвитку академічної та університетської науки.

Рис. 2. Чотирифазна модель трансферу академічних технологій

Джерело: розроблено автором.

Висвітлення передумов активізації технологічного трансферу в постіндустріальній економіці та аналіз соціально-економічних наслідків від прийнятого у 1980 році закону Бея-Доула (США) у контексті розвитку наукоємного бізнесу на базі дослідницьких університетів уможливило визначення основних принципів організації (цілеспрямованості; організованості; орієнтації на комерційний результат та споживача; цілісності; відповідальності та комплексності в діях і рішеннях) і шляхів активізації (стратегічних; економічних; організаційних; управлінських) технологічного трансферу в дослідницьких університетах світу. З'ясовано, що в деяких розвинених країнах, зокрема Великій Британії, у показниках дослідницької діяльності увага акцентується на публікаційній активності, тоді як у інших, зокрема у США – на прикладній стороні корисності інтелектуальних ресурсів – патентах. Аналіз еволюційної трансформації сутності моделей технологічного трансферу засвідчив, що поява нових моделей технологічного трансферу зумовлена новими формами конкуренції, змінами у суспільних запитах і потребах, вибором способу реалізації технологій, необхідністю збільшення доходу тощо.

З'ясовано, що в сучасних дослідницьких університетах управлінням об'єктами інтелектуальної власності, а саме, передачею технологій від науки до бізнесу, займаються спеціалізовані структурні підрозділи – центри трансферу технологій (ЦТТ). Для забезпечення ефективного циклу технологічного трансферу там мають працювати досвідчені, висококваліфіковані фахівці –

компетентні менеджери по інноваціях, юристи, оцінювачі ОІВ, маркетингологи, патентні повірені, фінансисти та фахівці з піару (рис. 3).

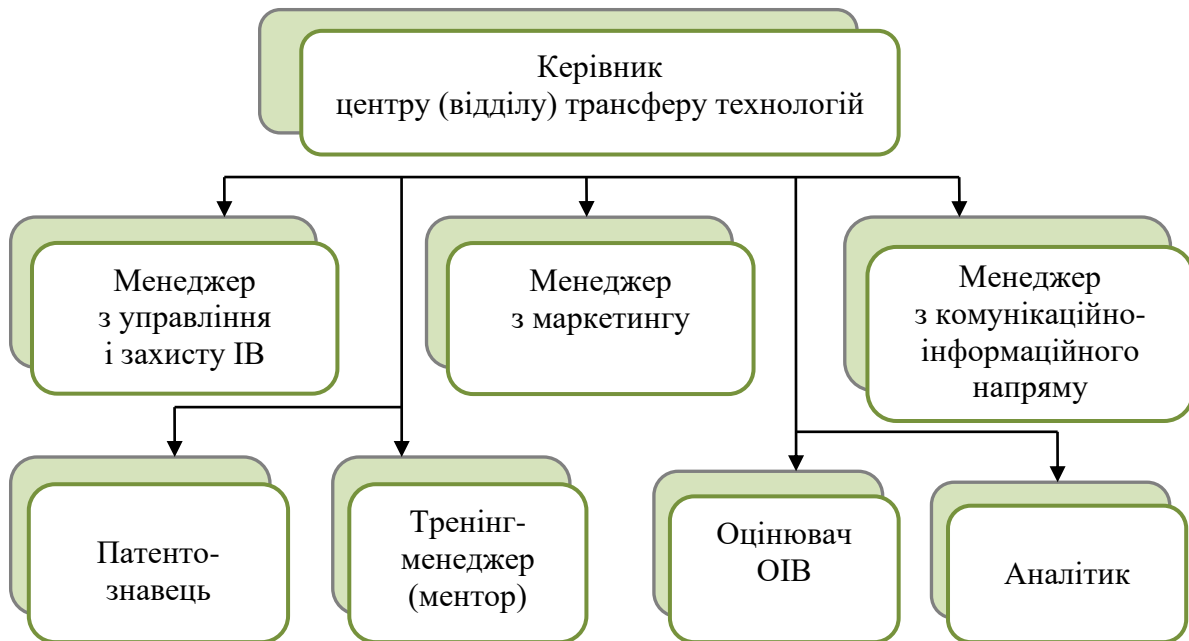

Рис. 3. Організаційна структура типового центру трансферу технологій у дослідницьких університетах

Джерело: розроблено автором.

Визначено місію сучасних центрів технологічного трансферу в дослідницьких університетах, яка полягає у вирішенні спектра складних завдань із налагодження ефективного управління комерційно привабливими ОІВ та активізації розвитку знаннєвої економіки. Розкрито функціональне призначення та головні функції ЦТТ: комерціалізаційну, представницьку, посередницьку, інформаційну, консультаційну, комунікаційну, технологічну, експертну, аналітичну, просвітницьку та інтегруючу. До головних видів діяльності ЦТТ віднесено: відбір потенційно успішних інноваційних проєктів; патентування; проведення маркетингових досліджень з метою вигідного продажу ОІВ чи запуску стартапів; моніторинг змін в інноваційному середовищі регіону та світу; поширення серед клієнтів новинної та рекламної інформації; надання тренінгових послуг тощо.

Важливим моментом у налагодженні дослідницьким університетом технологічного трансферу є вибір дієвої моделі технологічного трансферу, що передбачає поглиблений аналіз ринку та державних пріоритетів науково-технологічного розвитку на чітко встановлений період, реалізація яких буде спрямована на забезпечення базових національних потреб, а саме: піднесення конкурентоспроможності; посилення національної оборони; встановлення енергетичної незалежності; дотримання інституціональної відповідності етапу розвитку знаннєвої економіки та інформаційного суспільства. Сучасна модель технологічного трансферу має раціонально поєднувати такі важливі чинники інноваційного бізнесу, як: капітал, праця, підприємницькі здібності, знання.

Проаналізовано еволюцію трансформації сутності основних моделей технологічного трансферу. Здійснено хронологічну систематизацію основних моделей технологічного трансферу, виявлено їхні переваги та недоліки, а також продемонстровано важливість стратегічного планування при впровадженні процесу передачі академічних технологій. Розкрито потенціал активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах через призму концепції “відкритих” інновацій Г. Чесбро, виявлено ризики та ймовірні конфлікти інтересів цієї концепції. Проаналізовано переваги кругової моделі технологічного трансферу Ф. Веласко. Показано стратегічні помилки, які допускають у наукоємному академічному бізнесі. Доведено, що моделювання в наукоємному бізнесі уможлиблює вирішення багатьох поширених проблем, з якими стикаються університети при комерціалізації власних технологій.

У другому розділі – **“Інституціональне забезпечення активізації технологічного трансферу в знаннєвій економіці”** – реалізовано інституційний підхід до розгляду дослідницьких університетів як драйверів сучасного інноваційного розвитку.

З’ясовано, що динаміку розвитку сучасного суспільства визначає ефективність інноваційних процесів, що відбуваються в різних господарських сферах. Швидкоплинні зміни і посилення конкурентної боротьби на глобальному ринку наукоємної продукції актуалізують проблеми управління інноваційно-інвестиційною сферою. Перед урядовцями, освітянами, науковцями та громадськістю постає потреба в ринковій трансформації царини управління академічними дослідженнями, що передбачає інтенсифікацію ефективності механізмів передачі комерційно привабливих наукоємних університетських ОІВ бізнес-структурам. Сьогодні інтелектуальна власність не лише набуває товарної форми, але й займає значну і навіть визначальну частку у структурі власності провідних держав світу. Здійснено аналіз правової практики країн Європейського Союзу щодо захисту ОІВ, а також колізій українського нормативно-правового поля у цій сфері, зокрема, висвітлено дилему права власності на винахід, що створений дослідниками університету. З’ясовано, що одним із основних бар’єрів технологічного трансферу від академічної науки до промисловості є й конфлікт інтересів між дослідниками та бізнесом, що виникає через бажання отримати домінуючу позицію щодо використання прав на ОІВ. Показано, що створення повноцінного національного ринку ОІВ може гальмуватися через застарілі ментальні підходи до продукування та комерціалізації інтелектуальних продуктів.

Встановлено, що сучасні технологічно оснащені дослідницькі університети є ідеальним середовищем для формування інноваційного бізнес-клімату і потужним інноваційним ядром, яке визначає конкурентоспроможність країни. Доведено, що місія і функції дослідницьких університетів у міжнародному інноваційному просторі формується під впливом змін у культурі створення та дифузії інновацій, їх освітня місія втратила винятковість свого значення, відтак вони об’єктивно диверсифікують свою роль у знаннєвій економіці та інформаційному суспільстві. Наразі відбувається поступове функціональне зміщення з домінуванням дослідницької сфери, у розвиток якої дедалі ширше залучаються не тільки студенти, аспіранти, дослідники та викладачі, але й усі зацікавлені у розквіті

інноваційної сфери національної економіки і людства. Так, головна місія Каліфорнійського університету полягає у генеруванні і передачі знань, а Кембриджу – у комерційній результативності наукових досліджень на благо країни.

Процеси активізації технологічного трансферу в розвинених країнах Америки, Азії та Європи активізують наукоємне інноваційне підприємництво, значна увага приділяється вдосконаленню моделей технологічного трансферу у дослідницьких університетах. До прикладу, організаційна модель технологічного трансферу Нового Південно-Східного університету штату Флорида (США) передбачає етапи, які потребують чималих організаційних зусиль і витрат часу (рис. 4).

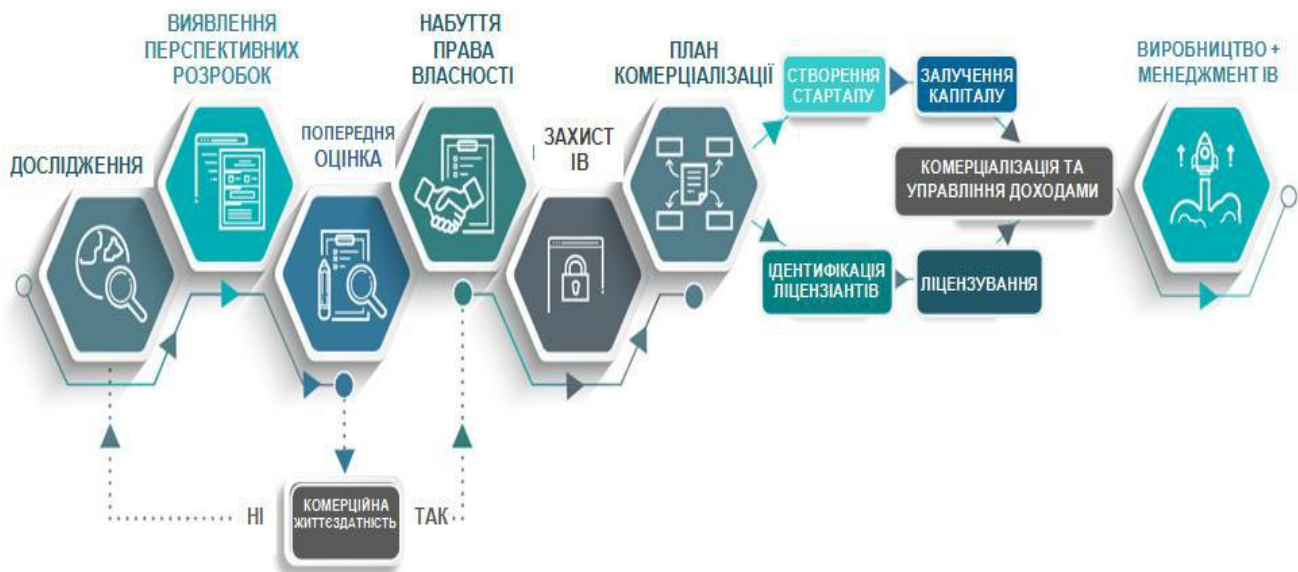

Рис. 4. Модель технологічного трансферу у Новому Південно-Східному університеті штату Флорида (США)

Джерело: Office of Technology Transfer of NSU Florida.

Основним результативним показником діяльності дослідницьких університетів є патенти (рис. 5), їхня кількість, технологічна якість і суспільна затребуваність, а насамперед можливість запуску високоприбуткових стартапів, що є основним результативним показником діяльності сучасних лідерів серед провідних дослідницьких університетів світу, насамперед американських: Каліфорнійського університету, Массачусетського технологічного інституту, Стенфордського університету, Університету нафти і мінералів ім. Короля Фахда, Техаського університету, Гарвардського університету та ін. Водночас висока інноваційно-технологічна активність притаманна європейським університетам насамперед таких країн як ФРН, Велика Британія, Франція, а також азійським університетам (КНР, Сінгапур, Малайзія). Показано наявність у складі дослідницьких університетів світу як державних, так і приватних. До прикладу, у 1997 р. у Малайзії створено один із перших приватних університетів – Університет Тун Абдул Разак (Universiti Tun Abdul Razak, UNIRAZAK), інноваційна діяльність

якого нині визнана імперативом для майбутнього не лише Малайзії, але й усього азійського регіону.

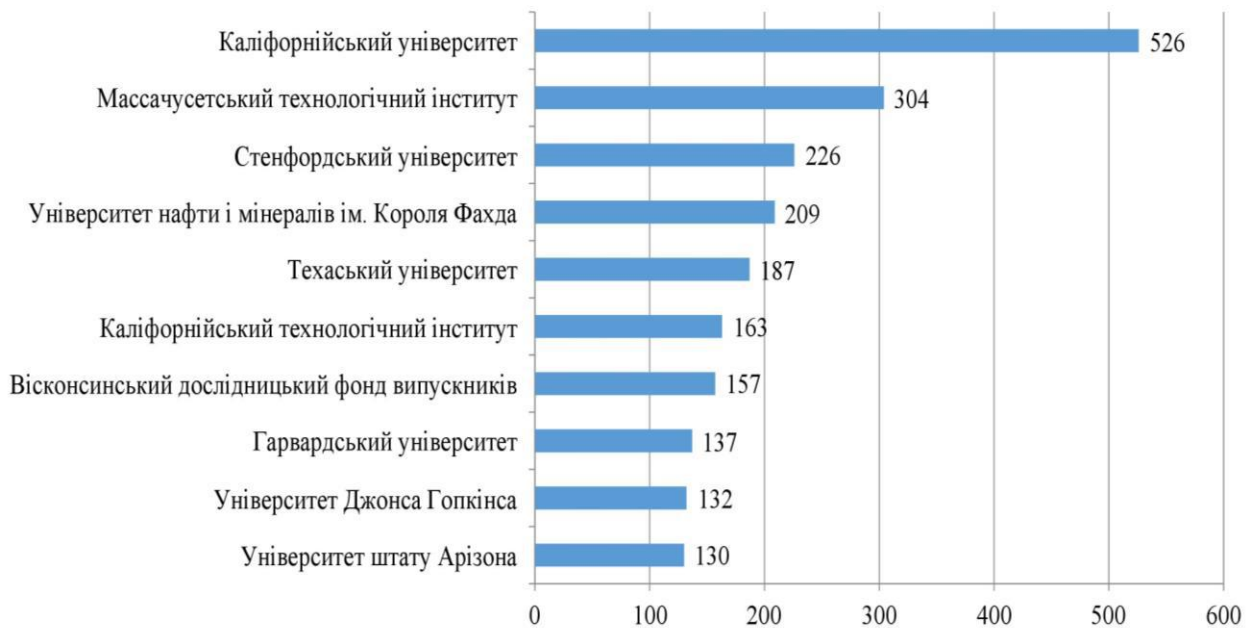

Рис. 5. Топ-десять світових університетів-лідерів в отриманні патентів, 2018 р.

Джерело: складено автором на основі рейтингу “National Academy of Inventors і даних Intellectual Property Owners Association”.

У німецьких дослідницьких університетах, зокрема в Університеті Мартіна Лютера Галле-Віттенберга, задля розвитку наукоємного бізнесу впроваджують стратегію посилення підприємницького духу, що в результаті передбачає запуск стартапів. З’ясовано, що успіх запуску стартапів залежить від багатьох чинників, основними з яких є: час запуску, якість сформованої команди, актуальність ідеї, ефективність бізнес-моделі та обсяг фінансування. Найбільш інноваційно активним університетом Німеччини згідно з рейтингом “Reuters” є Університет Ерлангена-Нюрнберга. Першочерговим завданням департаменту передачі знань і технологій цього університету є налагодження продуктивної співпраці між університетом та бізнесом. Задля цього періодично організовують “ярмарку” технологічних розробок для зацікавлених у новітніх ідеях представників виробничого сектора та сектора послуг (фінансистів, освітян, перевізників тощо).

Доведено, що у процесах активізації технологічного трансферу провідну роль відіграє держава. Визначено спільні й індивідуальні чинники інноваційного успіху в провідних країнах світу (США, ФРН, КНР), де важливе значення має позитивний науково-інноваційний імідж країни (табл. 1). Встановлено, що тип державного устрою абсолютно не впливає на процес інтенсифікації творення та передачі інновацій. Виділено основні типи державної академічної інноваційної політики (технологічний поштовх, соціальний, ринковий, структурний). Визначено важливі методи (переконання, заохочення і примус) та організаційні заходи державної політики щодо активізації інноваційної діяльності і технологічного трансферу.

Спільні та індивідуальні чинники інноваційного успіху в провідних країнах світу (США, ФРН, КНР)

Назва країни	Індивідуальні чинники інноваційного успіху	Спільні чинники інноваційного успіху
США	<ul style="list-style-type: none"> - Спокійне ставлення до невдач – банкрутство сприймається не як трагедія, а як “шлях проб і помилок”. - Максимально спрощена процедура заснування та ведення інноваційного бізнесу. - Високий ступінь готовності винахідників та інвесторів ризикувати. - Легка доступність до потужних альтернативних джерел фінансування. - Наявність багатопшарової інноваційної інфраструктури. - Практика вироблення та дотримання чіткої стратегії виходу на ринок. - Належне бюджетне фінансування дослідницької сфери. 	<ul style="list-style-type: none"> - Позитивний науково-інноваційний імідж держави. - Наявність потужної економічної системи інноваційного циклу у вигляді широкого спектра інноваційної інфраструктури, що передбачає наявність: <ol style="list-style-type: none"> 1) центрів трансферу технологій; 2) комунікаційних баз даних; 3) великої кількості реально зацікавлених у справі інвесторів;
ФРН	<ul style="list-style-type: none"> - Виважений підхід до ризику, унаслідок чого відсоток фіаско в німецьких “start-up” чи “spin-off” відносно невисоким. - Акцент на регіональній значущості інноваційних проєктів. - Наявність ядра цілеспрямованих інвесторів. - Німецькі підприємці великого значення надають якості, готовності та, особливо, актуальності технології. - Реалізація стратегії інтернаціоналізації, яка відкриває країну для зовнішнього світу одразу за кількома напрямками і вчить організації взаємовигідного міжнародного співробітництва. - Зниження бар'єрів для академічної мобільності та поліпшення рамкових умов для спільних міжнародних наукових проєктів. 	<ul style="list-style-type: none"> 4) незалежних професійних менторів і консультантів; 5) інкубаторів та акселераторів. - Тісний зв'язок між фундаментальними і прикладними дослідженнями. - Лояльне нормативне та податкове законодавство. - Розвиток культури академічного підприємництва, що ґрунтується на стратегічній співпраці науки, вищої освіти та бізнесу. - Державна і громадська всебічна підтримка дослідницької діяльності та повага до постаті науковця.
КНР	<ul style="list-style-type: none"> - Колосальні зусилля уряду країни у політичній, фінансовій, законодавчій та соціальній площинах. - Креативність, працелюбність і наполегливість команд. - Орієнтація на внутрішній ринок. - Максимально спрощена процедура захисту ІВ (реєстрація патентів). - Ефективність бізнесу, що заснований на миттєвому попиті. 	<ul style="list-style-type: none"> - Здійснення компетентного інноваційного менеджменту та маркетингу. - Регулярні тренінгові програми, доступні стартаперам уже на ранній стадії існування. - Орієнтація на те, що гарантом інноваційного майбутнього є молоді наукові кадри. - Використання переваги кластерів, які об'єднують різні рушійні елементи інновацій.

Джерело: складено автором.

Здійснено класифікацію механізмів державного регулювання інноваційним розвитком у дослідницьких університетах, проаналізовано найважливіші типи стратегічної інноваційної політики держави, що реалізується в дослідницьких університетах. Встановлено інститути активізації технологічного трансферу і визначено соціально-економічне та організаційне підґрунтя формування інституціонального середовища як потужного чинника розвитку технологічного трансферу та соціально-економічної підтримки дослідницької діяльності науковців, а також показано інфраструктурні дисбаланси, що відображають інституціональну розбалансованість у розвитку інноваційних процесів в українській економіці.

Показано інституціональні бар'єри розвитку технологічного трансферу. Зазначено, що фундаментальні соціальні устої та особистісні цінності – неформальні чинники – розвиваються разом із формалізованою інституціонально-організаційною інноваційною інфраструктурою суспільства. Запропоновано стимулюючі чинники для посилення генерування інновацій у ринковій економіці.

У третьому розділі – **“Сучасна практика активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах світу”** – проаналізовано практику активізації технологічного трансферу у провідних дослідницьких університетах світу, зокрема Гарварду, Ерлангена-Нюрнберга, Пекінського, Кембриджу, Оксфорду, Пенсільванського, Стенфордського університетів.

Доведено, що формуванню успішного бізнес-середовища в дослідницьких університетах сприяє використання зарекомендованих на практиці інституціонально-організаційних форм передачі технологій, а також урахування усталених закономірностей комерціалізації наукових результатів. З'ясовано, що технологічним трансфером у сучасних дослідницьких університетах використовуються 11 найпоширеніших інституційно-організаційних форм передачі технологій: підрозділ; департамент; інноваційний підрозділ; власний бізнес; частка у бізнесі; підрозділ, що працює на умовах субпідряду; регіональний підрозділ з передачі технологій; програма “Satt”; власні інкубатори; інкубатори, що афілійовані університетами; незалежні інкубатори. Показано, що в університетах України найбільш стандартною моделлю технологічного трансферу є підрозділ (відділ). Перевага такої інституціональної форми технологічного трансферу у тому, що її легко створити (внутрішнім розпорядженням керівництва університету), а діяльність є мало витратною. Важливо, щоб працівники таких відділів були досвідченими, висококваліфікованими фахівцями (компетентні менеджери з інновацій, юристи, оцінювачі ОІВ, маркетингологи, патентні повірені, фінансисти та фахівці з піару). Закордоном при університетах переважно створюються спеціалізовані департаменти, які значно більші за розмірами (кількість співробітників у деяких найбільших університетах, як Гарвард чи Стенфорд, сягає 60–70 осіб) і надають ширший спектр послуг у контексті просування університетських досліджень на ринок.

Встановлено, що основні закономірності активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах базуються на певних принципах та умовах комерціалізації наукових ідей, а комерційний успіх інновацій залежить як від ряду екзогенних (технологічних, соціальних, психологічних, економічних), так і ендогенних (креативних) чинників. Застосовано SWOT-аналіз щодо виявлення

перспективи діяльності “start-up” чи “spin-off” проєктів на базі університетів в Україні. Встановлено принципи успішного управління ОІВ у дослідницьких університетах (результативності, етичності, правової визначеності), висвітлено основні стратегії управління ІВ (конкурентні, партнерські, благодійні) та інноваційні досягнення провідних дослідницьких університетів світу.

Проведено аналіз кращих університетських практик стратегічного управління комерціалізацією ОІВ. Виявлено, що двигуном інноваційної трансформації дослідницьких університетів є конкуренція між різними суспільними групами (абітурієнтами, студентами, аспірантами, викладачами, дослідниками), що існують у сфері вищої освіти і науки зокрема та між університетами загалом. Показано, що у своїх стратегічних векторах розвитку сучасні дослідницькі університети змушені постійно дотримуватися збалансованості між комерційною прибутковістю та суспільною корисністю. Показано, що вагоме значення у технологічному трансфері має ефективна політика університету щодо розподілу доходів від комерціалізації ОІВ та орієнтація на результат. Реалізація перспективних прибуткових інноваційних проєктів (“start-up” та “spin-off”) є формою успішної комерціалізації науково-технологічних ідей, що надає потужних імпульсів розвитку високотехнологічного академічного бізнесу.

Показано, що мірилом ефективності комерціалізації наукових і технічних знань є кількість комерціалізованих патентів. Так, у 2018 р. у всьому світі діяло близько 14 млн патентів. Найбільшу кількість діючих патентів було зафіксовано у США – 3,1 млн од., у КНР – 2,4 млн од. та в Японії – 2,1 млн од. Із 49,3 млн зареєстрованих у всьому світі торгових марок найбільша кількість діючих припадає на КНР – 19,6 млн од., у США – 2,4 млн од., в Індії – 1,9 млн од. та в Японії – 1,9 млн од. Найбільше діючих зареєстрованих промислових зразків було у КНР (40,4 % від загальної кількості у світі), на цю країну припадало також 93 % від загальної кількості діючих у світі корисних моделей. Однак новатори в Китаї більше орієнтовані на практичне застосування своїх винаходів у власній країні, і тому подали тільки 42 154 заявки на патенти за межами своїх власних кордонів, у той час як американські новатори більше орієнтуються на зовнішній світ, адже поданих закордоном аж 237 961 патентних заявок. У 2018 р. загальний дохід від продажу патентів і ліцензування у видавничій галузі США сягнув понад 23 млрд дол. США, Німеччини – понад 6,1 млрд дол. США, Великої Британії – 5,4 млрд дол. США, Франції – 3 млрд дол. США. Доходи від комерціалізації ОІВ у секторі освіти становили понад 50 % від загального доходу Бразилії (67,8 %) і Туреччини (50,5 %). Патенти і ліцензії захищають виняткові права їхніх власників і є основними прибутковими ОІВ. Через це умови комерціалізації наукових і технічних знань мають формуватися насамперед у чіткому нормативно-правовому полі і спиратися на принципи патентного права. Основними з них є: свобода творчості; виняткові права власника(ів) патенту; інноваційність об'єктів патентної охорони; обов'язкове їх державне визнання; дотримання інтересів патентовласника(ів) і суспільства; охорона результатів винятково творчої діяльності (продукту або процесу); моральне й матеріальне стимулювання авторів тощо.

Проаналізовано вітчизняне та європейське законодавство у сфері формування ринку ОІВ. Визначено чинники, які суттєво гальмують процес розвитку інноваційної

діяльності. Висвітлено особливості активізації технологічного трансферу у діяльності наукових парків дослідницьких університетів. Зокрема, визначено сутність понять “науковий парк” та “технологічний парк”, викладено особливості: діяльності наукових парків у світі, США та Західній Європі; формування мережі техно- та наукових парків у деяких пострадянських країнах; роботи наукових- та технопарків в Україні. Виокремлено інституціональні можливості ефективної організації інноваційного процесу в дослідницьких університетах України. Проаналізовано практичну взаємодію університетських підрозділів із трансферу технологій і наукових парків на основі форм науково-організаційного співробітництва у США. Також зазначено, що передумовою успішної роботи з комерціалізації наукових досліджень і розробок є ефективна взаємодія структурного підрозділу університету – центру трансферу технологій.

Науково-дослідним університетам надзвичайно важко домовитись про комерційну передачу виробничим компаніям своїх розробок через відсутність розгалуженої інфраструктури для передачі технологій, де б існувала інформаційна система для обміну технологічними запитами та пропозиціями. З огляду на це продемонстровано сучасний інструментарій передачі знань і технологій, що активно використовується міжнародною академічною спільнотою та сприяє врахуванню сучасної специфіки обрання стратегії та методів просування технологій на ринок у дослідницьких університетах. Основними інструментами технологічного трансферу є: політичні, які насамперед використовують для подолання різноманітних бар'єрів шляхом ухвалення відповідних законодавчих рішень; підписання довгострокових угод про партнерство і співробітництво; фінансові (виділення коштів на розвиток інфраструктури тощо); інфраструктурні (створення центрів трансферу технологій і т.і.); управлінські (формування та реалізація інноваційних стратегій в університетах); кваліфікаційні (набуття відповідних кваліфікаційних навичок у менеджерів з інновацій); інформаційні (промоушен, реклама, формування позитивної репутації/іміджу університету та дослідників); комунікаційні (налагодження комунікаційних і партнерських відносин у межах роботи європейських програм, а також організація та участь у конференціях, виставках, ярмарках, форумах).

Розглянуто процес передачі на ринок комерційно привабливих результатів експериментально-дослідницької діяльності в університетах на основі методології мережевого маркетингу. Проаналізовано роль соціальних і комунікаційних засобів, а саме: мас-медіа і таких соціальних інтернет-платформ, як “Instagram”, “Twitter”, “LinkedIn” чи “YouTube” або інших пошуково-комунікаційних платформ, зокрема, “Enterprise Europe Network” (EEN) у повсякденній практиці комерційної передачі бізнес-компаніям технологій світових та українських дослідницьких університетів. Розроблено рекомендації щодо активізації технологічного трансферу на основі використання мережевих інструментів, а також щодо популяризації інноваційно-інвестиційної діяльності та налагодження продуктивної міжнародної співпраці.

Розкрито основні джерела і ресурси фінансування академічної науки. Проведено аналіз залежності між масштабом витрат на наукові дослідження і розробки і рівнем отриманих інноваційних результатів. Показано, що доходи провідних країн світу від дослідницької діяльності університетів, зокрема

Кембриджу, істотно перевищують витрати на неї. Зазначено, що попри активізацію роботи з налагодження ефективної диверсифікації джерел фінансування науки важливу роль продовжує відігравати бюджетне фінансування. Зазначено, що в міжнародній практиці звичним механізмом додаткового фінансування експериментально-дослідних робіт є грантова підтримка. Проаналізовано світову практику розподілу доходів, отриманих від передачі академічних технологій, зокрема з'ясовано, що штучне створення конкурентного академічного середовища викликає ризик “ефекту Метью” (ефект накопиченої переваги) – фінансування надається тим, хто вже працює на успіх і має високий бал.

Четвертий розділ – **“Суперечності розвитку вітчизняних дослідницьких університетів у контексті активізації технологічного трансферу в Україні”** – презентує організаційно-інституційний антагонізм у формуванні наукоємного бізнес-середовища в українських університетах.

Починаючи з 2000 року Європейська Рада долучилася до реалізації Лісабонської стратегії розвитку та зобов'язалася створювати найбільш конкурентоспроможну і динамічну, інноваційну економіку світу. З огляду на це інтеграція України до розвиненого Європейського дослідницького простору (“European Research Area”) відкриває додаткові перспективи для здійснення інституціонально-технологічного поштовху технологічного трансферу в університетах. Це обумовило формування належних інституціональних засад у господарській системі, прийняття відповідних нормативних положень, законодавчих актів та затвердження стратегічних програмних документів (зокрема, “Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року”, рис. 6).

Рис. 6. Основні законодавчі та урядові ініціативи в Україні у сфері інноваційної діяльності

Джерело: складено автором.

Проте намагання здійснити імплементацію кращих європейських практик має багато бар'єрів і немає ефективного інструментарію. Так, аналіз результатів захисту ОІВ українськими університетами (Національний університет харчових технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Одеський національний морський університет, Національний гірничий університет, Національний університет "Львівська політехніка", Український державний хіміко-технологічний університет, Національна металургійна академія України, Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського "Харківський авіаційний інститут", Національний фармацевтичний університет, Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, Харківський національний університет радіоелектроніки та ін.) у 2014–2018 рр. засвідчив успішність спеціалізованих університетів – медичних, технічних і технологічних.

Проведена соціоекономічна розвідка надала можливість узагальнити думки респондентів (викладачів і науковців, які здійснюють наукові дослідження та експертизу наукових проєктів, що проходять конкурсний відбір у Міністерстві освіти і науки України) та одержати нові гіпотези і рішення щодо розвитку наукоємного бізнесу та налагодження успішного технологічного трансферу в українських університетах. Виявлено та охарактеризовано інституціональну незрілість української практики технологічного трансферу на основі проведених експертних соціально-економічних розвідок та виявлених інституціонально-організаційних бар'єрів її розвитку, до яких віднесено: недосконалість державного регулювання інноваційної сфери національної економіки; складність прогнозування попиту на ОІВ, ціноутворення та виходу на міжнародні ринки; застарілість матеріально-технічної бази; висока собівартість новітніх технологій; низький рівень культури ведення наукоємного бізнесу; відсутність фахівців експертного рівня у сфері трансферу технологій; високі витрати і тривалість процедур захисту ОІВ; розгортання рейдерства у сфері інтелектуальної власності; посилення соціально-економічної невизначеності та істотні скорочення державного фінансування інноваційних програм до повного їх припинення; ускладнення доступу до альтернативних джерел фінансування інноваційних проєктів; нестача креативних ідей; низька мотивація дослідників та їх песимістичні настрої внаслідок обвального зниження престижності науково-інтелектуальної праці; критичне зменшення чисельності висококваліфікованих дослідників для виконання комерційно привабливих, але технічно складних наукових проєктів; наявність мовних бар'єрів і неможливість відстеження новинок у всіх галузях наукових знань.

Попри відзначені труднощі українська наука має потужний інноваційний потенціал, який при ефективному управлінні здатен працювати на підвищення конкурентоспроможності нашої країни на міжнародній арені. Зараз відділи з трансферу технологій створені у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана, Одеському національному політехнічному університеті, Київському національному університеті технологій та дизайну, Національному транспортному університеті та в деяких інших закладах вищої освіти. Однак проблемою їхньої роботи є недостатня укомплектованість відповідними фахівцями та вмотивованість їх щодо виконання своїх посадових обов'язків та ін.

Наразі в теорії інноваційного менеджменту представлено чимало форм і моделей комерціалізації результатів інноваційної діяльності, переважна більшість з яких розроблялася теоретиками країн, які вже пройшли певний шлях у напрямі створення умов для становлення та розвитку технологічного трансферу у дослідницьких університетах і досягли певних позитивних результатів. Беручи їх за основу, нами представлено власний алгоритм дій для досягнення відповідних цілей у вітчизняних реаліях. Оптимальна модель вибору та реалізації стратегії комерційного технологічного трансферу має базуватися на визначенні чітких цілей, постановці завдань, аналізі внутрішнього, зовнішнього середовища та ризиків, визначенні конкурентних пріоритетів, переваг і чинників успіху, а також оцінюванні досягнутих результатів (рис. 7).

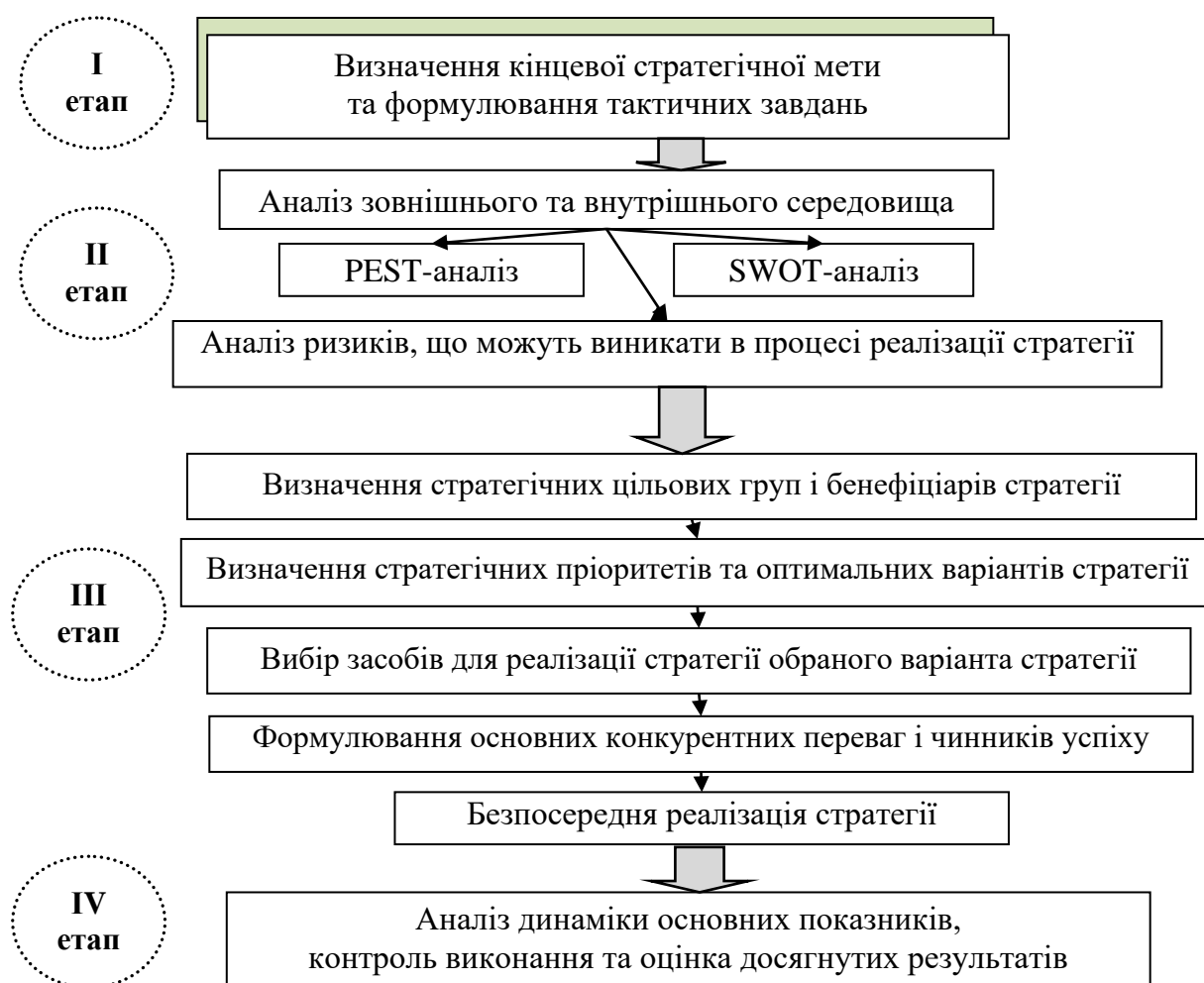

Рис. 7. Концептуальна модель вибору та реалізації стратегії комерційного трансферу технологій у дослідницьких університетах

Джерело: складено автором.

У контексті необхідності імплементації європейських принципів управління інноваціями в університетах запропоновано концептуальні стратегічні напрями активізації технологічного трансферу в Україні: нормативно-правовий, фінансово-економічний та структурно-організаційний, що містять розгорнений перелік першочергових завдань та прогнози щодо очікуваних ефектів (рис. 8).

	Першочергові завдання	Очікувані ефекти
Н А П Р Я М И	<p>Нормативно-правовий</p> <ul style="list-style-type: none"> • удосконалення законодавства у сфері впровадження науково-дослідної та інноваційної діяльності, а також технологічного трансферу і узгодження його з міжнародними нормативно-правовими актами; • розвиток законодавства в напрямі стимулювання і спрощення заснування та діяльності інноваційних підприємств і організацій інноваційної інфраструктури; • врегулювання на законодавчому рівні питання венчурного інвестування, функціонування та підтримки венчурних фондів; • прийняття певних законодавчих норм (механізмів) задля підвищення ефективності передачі передових технологій в Україні та закордоном; • вирішення проблеми захисту інтелектуальної власності за допомогою запуску спеціалізованого правового інституту – Вищого суду з питань інтелектуальної власності. 	<ul style="list-style-type: none"> • підвищиться рівень розвитку нормативно-правового регулювання, встановиться виправданий стратегічний контроль за дотриманням законодавчих норм і положень; • виробляться заходи щодо продуктивного державно-приватного партнерства в контексті розвитку інноваційної діяльності; • сформуються стимулюючі механізми, що уможливають залучення значних інвестиційних ресурсів для розвитку дослідницько-інноваційної сфери та технологічного трансферу в Україні; • встановляться чіткі правила комерціалізації ОІВ українських університетів та експорту високотехнологічної продукції, у тому числі, подвійного призначення; • затвердиться надійний захист права власності, тобто захист від корупційного податку та рейдерських атак.
	<p>Фінансово-економічний</p> <ul style="list-style-type: none"> • формування на основі принципів державно-приватного партнерства функціональної національної системи технологічного трансферу, важливими ланками якої мають стати університетські ЦТТ; • розвиток системи непрямого стимулювання інноваційної діяльності, зокрема, шляхом закріплення можливості дослідницьких університетів незалежно розпоряджатися власними фінансовими надходженнями, встановлення податкових пільг тощо; • стимулювання попиту на інноваційні товари за рахунок надання пільгових кредитів, державних гарантій при купівлі підприємствами вітчизняної наукомісткої продукції; • введення податкових пільг для інноваційно-активних організацій та підприємств; • визначення ефективних конкурентних механізмів розподілу державного фінансування дослідницьких університетів за допомогою встановлення потужного базового фінансування науки (із закріпленням норми про обов'язкову закупівлю обладнання та матеріалів для проведення досліджень) та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • економічні стимули та ефективні господарські механізми провадження дослідницької діяльності та технологічного трансферу компенсують ризики і труднощі реалізації інноваційних проєктів, а також сприятимуть формуванню конкурентного ринку інновацій; • розвиток державно-приватного партнерства дасть змогу компаніям отримувати доступ до передових технологій і висококваліфікованої робочої сили, скорочувати фінансові витрати на розробку та освоєння інноваційної продукції тощо.
	<p>Структурно-організаційний</p> <ul style="list-style-type: none"> • формування розгалуженої дієвої системи університетських центрів трансферу технологій; • вдосконалення і спрощення процедури реєстрації прав інтелектуальної власності; • розробка інтегрованої бази даних щодо попиту і пропозиції технологій в Україні та закордоном. Для пошуку потенційних інвесторів варто використовувати інтернет-ресурси (персональні університетські та урядові сайти) соціальні мережі, платформу Європейської мережі підприємств (European Enterprise Network, EEN); • проведення маркетингових розвідок пріоритетних дослідницьких напрямів, а також ринкового прогнозування з використанням методів Форсайту; • створити професійну асоціацію інноваторів для поширення успішної практики комерціалізації технологій та професійного навчання фахівців (підвищення кваліфікації, набуття відповідних компетенцій і навичок). 	<ul style="list-style-type: none"> • створення сприятливого організаційно-інфраструктурного середовища у сфері продукування інновацій і технологічного трансферу сприятиме вирішенню специфічних проблем при комерціалізації технологій (залучення венчурних інвестицій, зменшення ризиків, зниження транзакційних витрат тощо); • здійснення маркетингових розвідок пріоритетних дослідницьких напрямів, а також прогнозування з використанням специфічних методів дасть змогу об'єктивніше визначити можливості інноваційного прориву країни з відповідним ресурсним забезпеченням; • важливими будуть і менторські ініціативи, які сприятимуть адаптації роботи сфери технологічного трансферу (відповідних організаційних структур) до програм ЄС, де технологічний трансфер між її розробником і виробником досить розвинений.

Рис. 8. Концептуальний підхід щодо активізації трансферу технологій у дослідницьких університетах України

Джерело: складено автором.

В українських реаліях технологічний трансфер має специфічні інституційно-організаційні ризики. Аналіз ризиків переходу українських університетів дослідницького типу на інноваційну модель функціонування засвідчив (табл. 2), що найбільш імовірними є управлінські прорахунки, кадрові помилки тощо. Задля мінімізації таких ризиків та інвестиційно-інноваційних втрат запропоновано здійснювати попередні маркетингові розвідки на предмет визначення комерційних перспектив результатів наукових досліджень, конкурентів чи клієнтів, а також розвивати систему страхування інвестиційних та інноваційних ризиків.

Таблиця 2

Ризики, що можуть виникати в українських університетах дослідницького типу при переході на інноваційну модель функціонування

Стадія	Ризик	Чинники ризику
Створення спеціалізованого структурного підрозділу з управління науково-інноваційним процесом	Отримання негативного результату	Неправильне трактування положень законодавства у сфері науково-інноваційної та інноваційно-підприємницької діяльності
	Відсутність результату у встановлені терміни	Помилки в організації створення центру (офісу чи департаменту) трансферу технологій
		Помилки у фінансових розрахунках, недоробки
Пошук та працевлаштування потенційних менеджерів з інноваційного управління	Отримання негативного результату	Неправильне поле для пошуку претендентів, помилки у виборі осіб із невідповідною вищою освітою та невідповідним досвідом
		Неправильне трактування положень трудового законодавства і правового поля освітньої, науково-інноваційної та інноваційно-підприємницької діяльності
		Помилки в організації працевлаштування менеджерів з інноваційного управління
	Помилки у фінансових розрахунках, недоробки	
Відсутність результату у встановлені терміни	Помилки в оцінюванні термінів щодо технічних можливостей початку роботи менеджерів з інноваційного управління. Помилки в оцінюванні необхідних ресурсів для їхньої успішної роботи.	
Діяльність спеціалізованого структурного підрозділу університету з управління науково-інноваційним процесом	Отримання негативного результату	Неправильна інтеграція результатів і/або вибір шляхів реалізації комерціалізації результатів університетських наукових досліджень та активізації інноваційно-інвестиційного потенціалу розвитку регіонів в Україні
		Неможливість реалізувати результат на даному рівні інституціонального розвитку інноваційної сфери в Україні
		Помилки в розрахунках, недоробки
	Нижчі обсяги отримання економічного ефекту порівняно із запланованими	Прорахунки у виборі інституціональних і ринкових методів активізації інноваційно-інвестиційного потенціалу розвитку регіонів та комерціалізації результатів наукової продукції. Помилки концепції маркетингу.

Джерело: складено автором.

П'ятий розділ – “**Організаційно-аналітичне забезпечення активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах**” – репрезентує інструментарій прискорення комерціалізації ОІВ в українських університетах за умов цифрових трансформацій.

Розгляд питання просування ОІВ вітчизняних університетів на міжнародні ринки крізь призму оцінювання інноваційного середовища обумовив аналіз структури, змісту та динаміки інноваційних індексів, які найбільше впливають на формування міжнародних рейтингових інноваційно-інвестиційних оцінок для України. З'ясовано, що порівняно з іншими країнами Україна більш сильна у теоретичній науці, проте поступається вирішенні завдань просування ОІВ на ринки. Запропоновано новий підхід до оцінювання ефективності діяльності центру трансферу технологій у дослідницьких університетах, що базується на поглибленому оцінюванні етапів життєвого циклу ЦТТ і водночас враховує оцінювання загально-стратегічних, командно-організаційних та індивідуальних цілей і результатів ефективності здійснення технологічного трансферу (рис. 9).

Рис. 9. Рівнева послідовність оцінювання діяльності центру трансферу технологій у дослідницьких університетах України

*Джерело: складено автором. * Переналаштування. ** Відновлення, оживлення.*

У контексті з'ясування особливостей і складових елементів оцінювання, які визначають ефективність технологічного трансферу у дослідницькому університеті, систематизовано основні чинники, що впливають на успіх у трансфері академічних технологій. Встановлено, що ефективність академічного технологічного трансферу є співвідношенням сукупних витрат на технологічний трансфер та організаційно соціально-економічних ефектів з урахуванням поставлених раніше цілей. Представлено комплексний підхід до оцінювання ефективності технологічного трансферу у дослідницьких університетах, що передбачає визначення його організаційної, соціальної та економічної ефективності (рис. 10). Виокремлено критерії якості управління ОІВ: обсяг залучених коштів; сукупність задіяних фахівців; загальна кількість проведених рекламно-інформаційних заходів; кількість опублікованих рекламно-інформаційних матеріалів; термін комерціалізації ОІВ та їх кількість; кількість укладених угод із комерціалізації ОІВ; кількість укладених ліцензійних угод; сума надходження коштів від комерціалізації ОІВ.

Рис. 10. Оцінювання ефективності технологічного трансферу у дослідницьких університетах

Джерело: складено автором.

У процесі розгляду індикаторів оцінювання інтелектуальної конкурентоспроможності університетів встановлено, що конкурентні переваги сучасних дослідницьких університетів суттєво залежать від: спектра різних соціально-економічних чинників; якості моніторингу та принципів слідування трендам індикації академічної інтелектуальної конкурентоспроможності; шляху обрання оптимальної стратегії, методів та заходів з її реалізації. Це дало змогу сформулювати та проаналізувати комплексний набір індикаторів оцінювання інтелектуальної конкурентоспроможності університетів з урахуванням основних чинників прибутковості наукоємного бізнесу.

Узагальнено аргументи та контраргументи в межах наукової дискусії з питання пошуку оптимальної методики вартісного оцінювання інтелектуальних продуктів дослідницьких університетів, запропоновано методику оцінювання інтелектуальних продуктів дослідницьких університетів. Висвітлено основні базові положення щодо запропонованої методики, зокрема визначення техніко-економічної корисності інтелектуального продукту. Вдосконалено методичні підходи до оцінювання та розрахунку вартості ОІВ, вимоги до вихідної інформації, порядку оцінювання та проведення розрахунків.

У контексті з'ясування особливостей просування української комерційно привабливої інтелектуальної продукції на міжнародні ринки за допомогою інструментів платформи EEN проведено масштабне інтернаціональне соціоекономічне дослідження, яке показало, що: основним джерелом інноваційних рішень сьогодні у світі є дослідницькі університети (рис. 11); одним із важливих бар'єрів на шляху інтернаціональної комерціалізації ОІВ і налагодження співробітництва з іноземними компаніями є ігнорування університетами важливості піару власних комерційно-привабливих ОІВ, унаслідок чого українська наука залишається маловідомою для бізнесу.

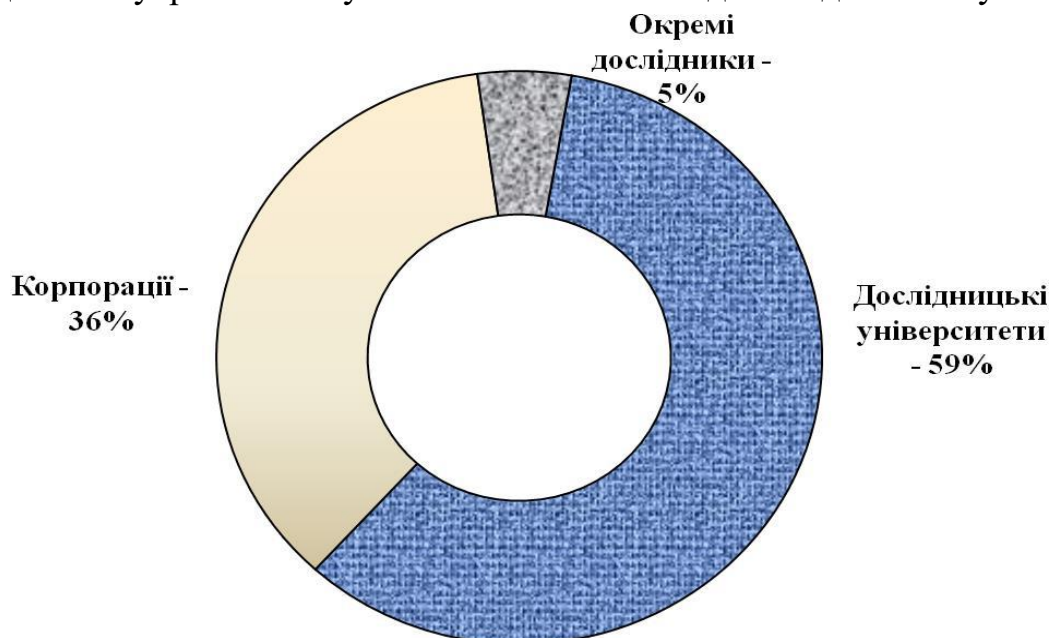

Рис. 11. Графічне відображення поглядів опитуваних респондентів на те, хто є сучасним головним джерелом інноваційних рішень у світі

Джерело: результат соціоекономічних розвідок за допомогою інструментів платформи EEN

Встановлено, що розширення можливостей активізації інноваційної діяльності дослідницьких університетів на мережевій основі можливе завдяки розгортанню в Україні проекту “Enterprise Europe Network”. Наразі єдиним серед українських закладів вищої освіти членом Консорціуму EEN-Ukraine Європейської мережі підприємств, що надає доступ науковцям до технологічних запитів, є Київський національний університет імені Тараса Шевченка. У результаті аналізу консультативних послуг для університетів виокремлено стратегічні цілі роботи сучасного університету із платформою EEN, можливості використання її інструментів задля налагодження міжнародного науково-інноваційного співробітництва. Представлено рекомендації щодо активізації інноваційної діяльності в дослідницьких університетах завдяки EEN.

ВИСНОВКИ

У дисертації (монографії) здійснено обґрунтування концептуального підходу до розв'язання теоретико-прикладної проблеми активізації технологічного трансферу у дослідницьких університетах. Результати авторських досліджень, отриманих на основі аналізу існуючих парадигм і науково-практичних засад технологічного трансферу, дали змогу сформулювати наступні узагальнення, висновки та пропозиції теоретико-методологічного, концептуального та прикладного характеру.

1. Ретроспективний аналіз сутнісних та суб'єктно-об'єктних характеристик технологічного трансферу дав можливість виявити стійку суб'єктно-об'єкту залежність у системі технологічного трансферу, а також удосконалити теоретичні положення системного підходу до визначення технологічного трансферу як важливої соціально-економічної системи та основоположного чинника розвитку сучасних дослідницьких університетів зокрема та економік інноваційного типу загалом. Сьогодні технологічний трансфер являє собою складний механізм, що передбачає тісну й взаємовигідну взаємодію між різними суб'єктами економічних відносин: бізнесом, дослідницькими університетами, науковцями, експертами, профільними агентствами, органами державної влади та ін. Застосовано концептуальний підхід до аналізу змісту соціальних і комерційних компонент технологічного трансферу, на основі чого здійснено класифікацію видового різноманіття технологічного трансферу та запропоновано авторську чотирифазну процесну модель технологічного трансферу з урахуванням головних чинників впливу на результативність комерціалізації ОІВ (мотивація, контроль, навчання та прийняття рішень).

2. Встановлено, що в інноваційній екосистемі функціональне призначення центрів трансферу технологій полягає в управлінні ОІВ дослідницьких університетів, сприянні їх комерціалізації, також вони є інструментом інноваційного менеджменту для вчених щодо уникнення потенційних конфліктів інтересів. Представлено модель організаційної структури класичного центру трансферу технологій для дослідницьких університетів, що передбачає залучення розширеного складу фахівців із відповідними знаннями й компетенціями. Показано, що запорукою успішності здійснення технологічного трансферу є дотримання основних організаційних принципів: цілеспрямованості; організованості; орієнтації на комерційний результат та на споживача; цілісності; відповідальності та комплексності в діях і рішеннях.

3. Проаналізовано трансформацію квінтесенції основних інноваційно-підприємницьких моделей технологічного трансферу, у т. ч. концепцію “відкритих інновацій” Г. Чесборо й кругову модель технологічного трансферу Ф. Веласко. Виявлено принципи дії традиційної моделі технологічного трансферу у дослідницьких університетах, а також інституційні проблеми, що виникають у процесі комерціалізації результатів ОІВ. З'ясовано, що сучасний зміст цих моделей сформувався на основі попередніх теорій, які враховували потребу збільшення доходів, нові форми конкуренції, інтереси дослідницької галузі, споживчі запити та поведінку, державні пріоритети науково-технологічного розвитку, а також особливості господарських взаємозв'язків між усіма суб'єктами інноваційного процесу. Здійснено хронологічну систематизацію основних моделей технологічного трансферу, виявлено їхні переваги та недоліки, продемонстровано важливість стратегічного планування у провадженні технологічного трансферу. Аргументовано

необхідність застосування у наукоємному університетському бізнесі інструментарію моделювання, що уможлиблює упередження настання низки проблем найпоширеніших проблем, з якими наразі стикаються менеджери з інновацій.

4. Здійснено авторський підхід до розгляду інтелектуальної власності у процесах активізації технологічного трансферу, висвітлено дилему права власності на винахід, що створений університетським дослідником. Показано міжнародну практику регулювання відносин у царині ІВ, у т. ч. щодо проблем розподілу доходів, отриманих від комерціалізації університетських ОІВ. Зазначено, що на макрорівні в суперництві за інтелектуальне лідерство важливими є соціально-економічна стабільність, належна матеріально-технічна та інтелектуальна база. Проаналізовано основні законодавчі та урядові ініціативи у сфері інноваційної діяльності України, а також представлено модель її інституціонально-організаційної структури.

5. Проаналізовано кращі світові практики активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах світу (Гарварду, Пекінського, Каліфорнійського, Стенфордського, Мартіна Лютера та ін.). Розкрито місію і функції дослідницьких університетів у розвитку інноваційного бізнесу у знаннєвій економіці. Наразі в академічному середовищі відбувається злам у самоідентифікації класичних університетів. Наукоємна взаємодія університетів та бізнесу стає все більш конструктивною і взаємовигідною, що обумовлено стратегічно-орієнтованим стилем партнерської поведінки, який передбачає активний обмін знаннями, технологіями, актуальною інформацією та кадрами. Охарактеризовано чинники еволюційної, інституціональної і соціально-економічної трансформації дослідницьких університетів у процесах активізації технологічного трансферу, основні організаційні форми технологічного трансферу в університетах (підрозділ, департамент). Сформульовано закономірності комерціалізації ОІВ, систематизовано основні стратегії управління ОІВ у практиці провідних дослідницьких університетів світу. Проаналізовано спільні та індивідуальні чинники інноваційного успіху розвинених країн світу, а саме США, ФРН і КНР.

6. З'ясовано інституціональні особливості розвитку технологічного трансферу, а також розглянуто його інституціональне забезпечення у знаннєвій економіці. Висвітлено роль державних інститутів у становленні технологічного трансферу у дослідницьких університетах (держава як замовник і як посередник у передачі технологій). Проаналізовано вплив державних інститутів на формування культури наукоємного підприємництва та утворення ефективної системи технологічного трансферу. Виокремлено типи державної академічної інноваційної політики (технологічного поштовху, ринкової та соціальної орієнтації), а також методи, механізми й інструменти впливу держави на університетське інноваційне середовище. Показано інфраструктурні дисбаланси, що відображають інституціональну розбалансованість інноваційних процесів в українській економіці, визначено інституціональні бар'єри активізації технологічного трансферу та стимулюючі чинники для посилення генерування інновацій в університетах. На основі аналізу найбільш інноваційних економік світу доведено, що основою усталених партнерських альянсів між урядовцями, науковцями та бізнесменами є розуміння спільної мети, готовність до змін та оперативне реагування на виклики, що

виникають на шляху досягнення спільних цілей. Кращі південнокорейські практики засвідчили, що потужним двигуном передачі технологій є стимули, а не заборони.

7. Проаналізовано світовий досвід успішної дифузії інновацій та визначено основні інструменти технологічного трансферу. Обґрунтовано, що засоби масової інформації, зокрема соціальні мережі, є потужним і недорогим інструментом, який дає змогу використовувати дієві прийоми для ефективного просування інноваційного продукту на ринок. Процес передачі на ринок комерційно привабливих ОІВ запропоновано розглядати на основі методології мережевого маркетингу, доведено доцільність використання інформаційно-комунікаційного інструментарію передачі знань і технологій, а саме: мас-медіа та таких інтернет-соціальних платформ, як “Instagram”, “Twitter”, “LinkedIn”, “YouTube”, або таких міжнародних спеціалізованих і сертифікованих пошуково-комунікаційних платформ, як “Enterprise Europe Network”. Доведено, що стратегії, які реалізуються у дослідницьких університетах, вимагають використання ефективних інструментів моніторингу їхньої результативності, відтак сферою ІВ не можуть управляти фахівці, які не брали участі у формуванні та реалізації таких стратегій.

8. Здійснено порівняльний аналіз університетів-лідерів в отриманні патентів у 2018 році та обсягів світових прибутків від комерційного використання ОІВ. Встановлено, що вагомою умовою розвитку академічного підприємництва є рівень фінансування науки. Аналіз впливу рівня фінансування НДР на комерціалізацію результатів інтелектуальної діяльності в розвинених країнах світу у 2018-2019 рр. засвідчив, що окрім провадження науково-експериментальної діяльності дослідники розвинених країн світу змушені вести жорстку конкурентну боротьбу за фінансові ресурси. У результаті відбувається диверсифікація основних джерел фінансування наукових досліджень і технологічного трансферу у сучасних дослідницьких університетах. У розвинених економіках із метою стимулювання діяльності дослідницьких університетів практикуються цільові стипендії, гранти, стратегічні програми, створення наукоємних інкубаторів і науко-технологічних парків, надання пільгових кредитів, митних і податкових пільг тощо.

9. Розглянуто практичні заходи та адміністративні рішення, що призводять до суперечностей у розгортанні процесів технологічного трансферу в українських університетах, зокрема, у: Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Національному технічному університеті України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана, Національному університеті “Львівська політехніка”. На основі проведених експертних соціоекономічних розвідок виокремлено певні досягнення та прорахунки української практики формування академічного підприємництва, сформульовано рекомендації для усунення бар’єрів, які гальмують поширення генерованих українськими дослідниками наукових і технічних знань у світовий науковий простір та просування ОІВ українських винахідників на міжнародні ринки. Оцінювання ризиків переходу українських університетів дослідницького типу на інноваційну модель функціонування засвідчило наявність управлінських прорахунків, кадрових помилок, відсутність інструментарію стимулювання та активізації технологічного трансферу.

10. Розроблено авторський концептуальний підхід стратегічного характеру, що передбачає здійснення комплексу нормативно-правових, фінансово-економічних, структурно-організаційних стратегічних заходів щодо активізації трансферу технологій в українських університетах і загальній господарській практиці України у контексті імплементації європейських принципів управління ОІВ. Розроблено авторську стратегічну чотирьох етапну модель вибору та реалізації комерційного трансферу технологій, що уможлиблює підвищення ефективності процесів комерціалізації ОІВ українських дослідницьких університетів з урахуванням сучасних тенденцій ведення знаннєвоємного бізнесу.

11. Розроблено авторську методику оцінювання ефективності діяльності ЦТТ у дослідницькому університеті, що передбачає рівневу послідовність оцінювання складових стратегічного циклу. Показано, що мірилом результативної комерціалізації науково-технічної продукції є кількість проданих ОІВ. Виявлено, що серед основоположних детермінант ефективності технологічного трансферу у дослідницьких університетах є: таланти до здійснення комерціалізації технологій; цілеспрямованість менеджерів з інновацій; матеріальна та моральна вмотивованість; володіння теоретичними знаннями у сфері трансферу технологій; планування змін якості менеджменту; володіння прийомами самоменеджменту. Проаналізовано низку чинників успіху технологічного трансферу (довжина потоку, ширина потоку, динаміка, затрати, активність та інтенсивність).

12. Узагальнено аргументи та контраргументи в межах наукової дискусії щодо вирішення проблеми пошуку оптимальної методики вартісного оцінювання інтелектуальних продуктів дослідницьких університетів. Запропоновано авторську методику оцінювання інтелектуального продукту в дослідницьких університетах, у якій удосконалено класифікацію оцінювання ОІВ, основні поняття та методичні підходи, що використовуються при його проведенні. Особливу увагу приділено основним положенням щодо оцінювання університетських ОІВ. Встановлено й проаналізовано основні індикатори оцінювання інтелектуальної конкурентоспроможності університетів.

13. У межах з'ясування особливостей просування української комерційно привабливої інтелектуальної продукції на світові ринки та на основі використання ресурсів платформи "Enterprise Europe Network" проведено масштабне інтернаціональне соціоекономічне дослідження, яке засвідчило, що в українських університетах недостатньо використовуються багатоспекторні піар-акції для популяризації вітчизняних наукових здобутків закордоном, унаслідок чого українська наука залишається маловідомою світовому загалу. Висвітлено основні результати Київського національного університету імені Тараса Шевченка у співробітництві з Консорціумом EEN-Ukraine та перспективи реалізації в Україні програми ЄС COSME, яка дає змогу знайти закордонних партнерів для просування на міжнародних ринках українських інноваційних продуктів та послуг. Виокремлено стратегічні переваги співпраці сучасного університету з платформою EEN та надано рекомендації щодо активізації їхньої інноваційної діяльності завдяки цьому інструменту.

СПИСОК ОСНОВНИХ ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ (МОНОГРАФІЇ)

Монографії

1. Новікова І.Е. Активізація технологічного трансферу у дослідницьких університетах: теорія та практика : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г. 2019. 512 с. (29,76 д.а.).

Рецензії на монографію:

Білорус О.Г. Проблеми активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах: Новікова І.Е. Активізація технологічного трансферу у дослідницьких університетах: теорія та практика : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г. 2019. 512 с. *Економіка України*. 2020. № 8 (705). С. 96–99.

Леонов С.В. Рецензія на наукову монографію: Новікова І. Е. Активізація технологічного трансферу у дослідницьких університетах: теорія та практика : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г. 2019. 512 с. *Наука і наукознавство*. 2020. № 3. С. 154–157.

2. Новікова І.Е. Управління комерціалізацією об'єктів інтелектуальної власності в університетах. *Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектора розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя* : колективна монографія / за ред. В. Д. Базилевича, В. Л. Осецького. Київ. 2018. 533 с. С. 412–423 (внесок автора – 1 д.а.).

3. Новікова І.Е., Бедюх О.Р., Харіна О.О. Сучасні тенденції розвитку інноваційної діяльності у дослідницьких університетах. Наукові парки. *Розвиток економіки України: трансформації та інновації* : колективна монографія / за заг. ред. О. Л. Гальцової : у 2 т. Запоріжжя : Видавничий дім “Гельветика”. 2017. Т. 2. 328 с. С. 244–258 (автором висвітлено особливості діяльності наукових парків у світі, а також викладено інституційні можливості ефективного організації інноваційного процесу в університетах України; 1 д.а., з них 0,8 д.а. авторські).

Статті у наукових фахових виданнях України

4. Новікова І.Е. Новітні тренди у фінансуванні академічної науки: досвід США та Великобританії. *Формування ринкової економіки в Україні* : зб. наук. пр. 2019. Вип. 42. С. 141–151. (0,6 д.а.).

5. Новікова І.Е. Закордонний досвід активізації трансферу технологій у дослідницьких університетах. *Формування ринкової економіки в Україні* : зб. наук. пр. 2019. Вип. 41. С. 310–317. (0,6 д.а.).

6. Новікова І.Е., Бедюх О.Р., Зенова М.В. Розвиток системи трансферу технологій у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка у контексті євроінтеграції. *Вісн. КНУТД. Серія “Економічні науки”*. 2016. № 2 (97). С. 63–70 (автором висвітлено практичні заходи щодо розвитку трансферу технологій у КНУТШ, також щодо розширення співробітництва з Консорціумом EEN-Ukraine; 0,5 друк. арк., з них 0,3 д.а. авторські).

7. Новікова І.Е. Неформальні державні інститути у процесі реалізації змін у фінансово-кредитному секторі епохи вільного підприємництва. *Банківська справа*. 2014. № 3-4. С. 53–65. (0,8 д.а.).

8. Новікова І.Е. Кредит як чинник прогресивних змін в інституті вищої освіти: досвід ближнього зарубіжжя. *Економіка і управління*. 2013. № 2 (58). С. 35–40. (0,51 д.а.).

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав

9. Novikova I. The Financial Turbulence in the Economy: Case of Ukraine. *Journal of Economics and Business Research*. 2016. Vol. 22. № 2. pp. 245–263. (*Index Copernicus та ін.*, 0,95 д.а.)

10. Новикова І.Э. Управление институциональными изменениями в сфере налогообложения. *Учет, аудит, анализ: наука в условиях глобализации и инноваций* : науч. тр. Вильнюс : изд-во Вильнюс. ун-та, 2012. Ч. II. С. 514–523. (0,72 д.а.).

**Статті в наукових фахових виданнях України,
які включені до міжнародних наукометричних баз даних**

11. Novikova I., Stepanova A., Zhylynska O., Bediukh O. Knowledge and Technology Transfer Networking Platforms in Modern Research Universities. *Innovative Marketing*. 2020. Vol. 16. Issue 1. pp. 57–65. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/im.16\(1\).2020.06](http://dx.doi.org/10.21511/im.16(1).2020.06) (автором розглянуто процес передачі на ринок комерційно привабливих результатів дослідницької діяльності в університетах на основі методології мережевого маркетингу, проаналізовано роль соціальних і комунікаційних інструментів, зокрема, *Enterprise Europe Network* в університетському технологічному трансфері; **SCOPUS та ін.**, 1,2 д.а., з них 0,8 д.а. авторські).

12. Zhylynska O., Novikova I., Stepanova A., Vikulova A. Assessment methods of intellectual product in research universities. *Marketing and Management of Innovations*. 2020. Vol. 3. pp. 32–44. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.3-03> (автором запропоновано методику оцінювання продукту інтелектуальної праці в дослідницьких університетах, у якій удосконалено методичні підходи до оцінювання та розрахунку вартості OIB і вимоги порядку оцінки й проведення розрахунків, **Web of Science, Index Copernicus та ін.**, 1,2 д.а., з них 0,6 д.а. авторські).

13. Novikova I., Zhylynska O., Osetskyi V., Bediukh O. Strategic Approaches to Activation of Academic Entrepreneurship in Modern Mega-universities: Perspectives of Ukraine. *Science and Innovation*. 2020. № 16 (6). pp. 3-17. DOI <https://doi.org/10.15407/scin16.06.005> (автором сформульовано рекомендації щодо примноження небюджетних джерел фінансування університетської інноваційно-дослідницької діяльності в Україні; **SCOPUS, Web of Science, Index Copernicus та ін.**, 1,2 д.а., з них 0,9 д.а. авторські).

14. Новікова І. Е. Інноваційно-підприємницькі моделі у трансфері технологій: трансформація ціннісної сутності та суперечності реалізації. *Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2020. Вип. 2 (209). С. 33–41. (*Index Copernicus та ін.*, 1,1 д.а.).

15. Stepanova A., Bediukh O., Novikova I. Contradictions of Enterprise Europe Network Using in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. Vol. 17. Issue 4. pp. 190–202. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17\(4\).2019.16](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17(4).2019.16) (автором проаналізовано переваги та недоліки передачі технології в мережі *Enterprise Europe Network*; **SCOPUS та ін.**, 1,0 д.а., з них 0,2 д.а. авторські).

16. Novikova I., Martyniuk V., Bediukh A., Kharina O. Academic Capitalism: Development Trends in Ukraine and European Practice. *Marketing and Management of Innovations*. 2018. № 1. pp. 27–44. DOI: [10.21272/mmi.2018.1-02](https://doi.org/10.21272/mmi.2018.1-02) (автором здійснено порівняльний огляд найбільш поширених інституційних форм передачі технологій в Україні та розвинених країнах світу та сформульовано закономірності комерціалізації результатів науково-дослідної діяльності в економіці знань; **Web of Science, Index Copernicus та ін.**, 1,0 д.а., з них 0,7 д.а. авторські).

17. Osetskiy L., Novikova I., Babiy S. On the Way to European Integration: Measures for Efficient Social and Economic Transformation of the Educational Market in Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2018. № 1. pp. 451–460. DOI: 10.18371/fcaptr.v1i24.128235 (автором визначено проблеми, пов'язані із забезпеченням конкурентоспроможності українських університетів, та доведено, що соціально-економічні управлінські механізми в Україні мають становити синергію освіти, науки та виробництва; *Web of Science*, *Index Copernicus* та ін., 0,9 д.а., з них 0,7 д.а. авторські).

18. Novikova I. E., Osetskiy V. L., Alekseieva K. A. Startups and Spinoffs as Factors of the Academic Business Development: the Foreign Experience and the Ukrainian Prospects. *Science and Innovation*. 2018. № 14 (5). pp. 77–89. DOI: 10.15407/scin14.05.077 (автором розкрито основні проблеми адаптації інноваційного менеджменту в університетах до європейських управлінських норм; *Web of Science*, *Index Copernicus* та ін., 1,0 д.а., з них 0,9 д.а. авторські).

19. Novikova I.E., Huiyu Zh., Bediukh O.R. The Entrepreneurial University as Imperative for Implementation of the Strategy of Integration into the System of European Knowledge Transfer: the Ukrainian Experience. *Scientific Bulletin of Polissia*. 2018. № 2 (14). P. 1. pp. 222–231 (автором показано трансформацію науково-освітньої сфери в Україні в умовах активізації міжнародного науково-технологічного співробітництва; виокремлено основні досягнення та прорахунки українських університетів на шляху налагодження ефективного академічного підприємництва; *Index Copernicus* та ін., 0,8 д.а., з них 0,6 д.а. авторські).

20. Новікова І.Е. Чи здатна українська наукова спільнота успішно інтегрувати в систему європейського трансферу знань? *Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2017. Вип. 1 (190). С. 20–27. (*Index Copernicus* та ін., 1,2 д.а.).

21. Новікова І.Е., Зенова М.В. Місце та роль інтелектуальної власності у системі трансферу технологій в процесі євроінтеграції на прикладі України. *Економічний простір*. 2017. № 117. С. 27–39 (автором розкрито інституційну роль інтелектуальної власності в системі трансферу технологій; *Index Copernicus* та ін., 0,7 д.а., з них 0,6 д.а. авторські).

22. Хюбнер С., Новікова І.Е., Харіна О.О. Розвиток підприємницького клімату в дослідницьких університетах. *Економіка та суспільство: електронне наук. фахове вид-ня*. 2017. № 13. С. 314–320. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/51.pdf (автором проведено порівняльний аналіз формування ринково-орієнтованої моделі в дослідницьких університетах: КНУТШ (Україна) та Університету Мартіна Лютера (Німеччина); *Index Copernicus* та ін., 0,7 д.а., з них 0,6 д.а. авторські).

23. Новікова І.Е., Бедюх О.Р. Інституційні засади розвитку трансферу технологій у дослідницьких університетах контексті входження України у європейський економічний простір. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. пр. Маріуполь: ДВНЗ “ПДТУ”*. 2016. Вип. 1 (13). Т. 1. С. 18–25 (автором розкрито інституційні бар'єри розвитку трансферу технологій та запропоновано стимулятори генерування інновацій в українській економіці; *Index Copernicus* та ін., 0,6 д.а., з них 0,5 д.а. авторські).

24. Новікова І.Е. Європейська орієнтація економіки України: історичні особливості та сучасні тенденції у контексті реалізації стратегічних рішень. *Вісн.*

Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Економіка. 2016. Вип. 8 (185). С. 22–29. (Index Copernicus та ін., 1 д.а.).

25. Новікова І.Е. Інституційний аспект причин та наслідків порушення фінансової стабільності: історична ретроспектива та сьогоденні вітчизняні реалії у контексті євроінтеграційних викликів. *Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Економіка. 2016. Вип. 5 (182). С. 24–31. (Index Copernicus та ін., 1 д.а.).*

26. Новікова І.Е., Бедюх О.Р., Зенова М.В. Напрями інфраструктурної підтримки системи трансферу технологій в Україні у контексті імплементації європейських принципів управління. *Економічний простір. 2016. № 111. С. 61–72 (автором сформульовано заходи задля активізації технологічного трансферу в університетах; Index Copernicus та ін., 0,6 д.а., з них 0,4 д.а. авторські).*

27. Новікова І.Е. Управління інституційними змінами у сфері обліку в Україні у контексті реалізації європейського вектора. *Вісн. КНУТД. Економічні науки. № 5 (91). 2015. С. 114–123. (Index Copernicus та ін., 0,65 д.а.).*

28. Новікова І.Е., Лимар І.А. Зарубіжний досвід розвитку освітнього кредиту як фактор покращення фінансового стану ВНЗ в Україні. *Вісн. КНУТД. Економічні науки. 2013. № 5. С. 492–501 (автором проаналізовано зарубіжний досвід розвитку освітнього кредиту як чинника економічного розвитку інституту вищої освіти в Україні; Index Copernicus та ін. 0,55 д.а., з них 0,28 д.а. авторські).*

29. Новікова І.Е., Алексеєва К.А. Вітчизняні реалії державного регулювання підприємництва в умовах мінливих інституційних бар'єрів. *Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Економіка. 2013. Вип. 144. С. 33–35 (автором: проведено SWOT-аналіз доцільності реалізації старт-ап чи спін-офф проєктів на базі українських університетів; виявлено залежності між масштабом витрат на науково-дослідну діяльність та її результативними показниками; проаналізовано українське та європейське законодавство у сфері формування ринку наукової і науково-технічної продукції; Index Copernicus та ін., 0,45 д.а. д.а., з них 0,35 д.а. авторські).*

У матеріалах наукових, науково-практичних конференцій та інших виданнях

30. Новікова І.Е. Технологія як об'єкт трансферу технологій в дослідницьких університетах. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: зб. мат-лів III Всеукр. наук.-практ. конф. (23 квіт. 2020 р.). Київ. 2020. С. 135–137. (0,2 д.а.)*

31. Novikova I. Anatomy of Transfer of Academic Technologies Theories and Paradigms. *Ankara II. Uluslararası bilimsel araştırmalar kongresi. 6–8 Mart 2020. Ankara, Turkey. pp. 296–301. (0,5 д.а.).*

32. Novikova I. Barriers in Management of Knowledge in Universities: Example of Ukraine. *Taras Shevchenko 4th International Congress on Social Sciences, December 14-15, 2019. İzmir, Turkey. URL: https://6822d126-530b-4b2b-afcc-39167d4b7444.filesusr.com/ugd/614b1f_0b84a65d85e84a5f90b340f23f610ec9.pdf (0,5 д.а.).*

33. Новікова І.Е. Держава у творенні сприятливого інноваційно-підприємницького клімату в дослідницьких університетах. *Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору: зб. мат-лів III Нац. наук.-практ. конф. (21-22 лист. 2019 р.). Київ. 2019. 150 с.; С. 134-135. (0,2 д.а.).*

34. Новікова І. Е. Академічне еко-підприємництво та співпраця з ЕЕН: натхнення для змін. *Економіко-екологічні проблеми сучасності у дослідженнях науковців* : мат-ли Міжнар. наук. конф. (25-26 черв. 2019 р.). Одеса. 2019. С. 89–95. (0,32 д.а.).

35. Новікова І. Е. Бізнес-стратегії у трансформації економіки знань. *Цифрова економіка* : зб. мат-лів II Нац. наук.-метод. конф., 17-18 жовт. 2019 р. Київ. 2019. С. 300–303. (0,2 д.а.).

36. Новікова І. Е. Міжнародний трансфер технологій. Мережа ЕЕН. *Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектора розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя* : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (25 трав. 2018 р.). Київ. 2018. С. 162–165. (0,17 д.а.).

37. Новікова І. Е., Мицюк С. В. Інноваційно-інвестиційна політика України в умовах євроінтеграції. *Європейські інтеграційні процеси у XXI столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості* : зб. мат-лів Міжнар. наук.-практ. конф. (26-27 бер. 2018 р.). Київ. 2018. С. 395–405 (автором розглянуто особливості провадження інноваційно-інвестиційної політики в Україні та визначено конкурентні бар'єри і переваги розвитку інноваційного підприємництва; 0,3 д.а., з них 0,25 д.а. авторські).

38. Хюбнер С., Бедюх О., Новікова І. Розвиток технологічного трансферу в університетах: досвід України та Німеччини. *Конкурентоспроможність національної економіки* : мат-ли XVII Міжнар. наук.-практ. конф. (5-6 жовт. 2017 р.). Київ. 2017. 569 с.; С. 355–359 (автором здійснено порівняльний огляд тенденцій розвитку академічного бізнесу за кордоном та в Україні; 0,3 д.а., з них 0,25 д.а. авторські).

39. Новікова І. Е. Інституційні засади трансферу технологій в Україні в умовах євроінтеграції. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я* : тези доп. XXIV Міжнар. наук.-практ. конф. (18–20 трав. 2016 р.). Харків. 2016. Ч. III. С. 239. (0,1 д.а.).

40. Novikova I., Osetskyi V. Innovative Tool of Implementing of Modern Geo-economic Strategy in Ukraine. *Conference Proceedings of the 4th International Scientific Conference "Modern problems of management: Economics, Education, Health Care and Pharmacy"* (November 11–14, 2016). The Academy of Management and Administration in Opole. Opole, Poland. 2016. pp. 66–68 (автором сформульовано заходи державної політики задля підвищення ефективності в організації інноваційних процесів на макrorівні; 0,11 д.а., з них 0,09 д.а. авторські).

41. Novikova I., Bediukh O. Development of Technology Transfer in Ukrainian Universities as a Factor in Overcoming the Economic Instability. *Класичний університет у контексті викликів епохи (Classic University in the Context of Challenges of the Epoch)*: мат-ли Укр.-Польськ. Міжнар. наук. конф. (22-23 вер. 2016 р.). Київ. 2016. С. 270–271 (автором сформульовано заходи для підвищення інноваційно-інвестиційної привабливості науково-дослідної роботи в університетах України; 0,11 д.а., з них 0,09 д.а. авторські).

42. Novikova I., Mytsiuk S. Current Status Innovative Investment Model of Economic Development Ukraine in Conditions of European Integration. *Modernization of Socio-economic Systems: the New Economic Conditions International Scientific Conference: Proceedings of the Conference. Part II.* (September 28th, 2016. Kielce, Poland). Kielce: Baltija Publishing. 2016. 216 p.; P. 42–45. (0,2 д.а., з них 0,1 д.а. авторські).

43. Новікова І. Е. Розвиток наукомісткої економіки як пріоритетний фактор фінансування вищої освіти в КНР. *Громадська взаємодія як екзистенція демократичного суспільства* : мат-ли XIII Ювілейної наук.-практ. конф. (23 трав. 2013 р.). Київ. 2013. С. 288–290. (0,2 д.а.).

44. Новікова І. Е. Управління опором змінам у процесі інституційно-інноваційного розвитку підприємства. *Особистість, суспільство, держава: розуміння свободи і відповідальності* : мат-ли XII Наук.-практ. конф. (17 трав. 2012 р.). Київ. 2012. С. 360–362. (0,2 д.а.).

45. Кравченко В. А., Новікова І. Е. Управління ризиками та змінами в процесі капіталізації інтелектуальної власності університетських вчених. *Учений інформаційного покоління: інновації, традиції та перспективи* : зб. мат-лів III Міжнар. наук. конф. молодих учених. Київ. 2012. С. 8–12 (автором визначено вплив інституційних чинників на процес комерціалізації продукту інтелектуальної праці та досліджено проблему ефективного управління змінами на вітчизняному ринку інтелектуальної власності; 0,3 д.а., з них авторських 0,15 д.а.).

46. Новікова І. Е. Інститут інтелектуальної власності та його роль у розвитку ВНЗ. *Інтелектуальна власність у науково-дослідних та вищих навчальних закладах: теоретичні та практичні аспекти управління й оцінки* : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (22-23 вер. 2011 р.). Київ : Принт Сервіс, 2011. С. 73–76. (0,24 д.а.).

47. Кравченко В. А., Новікова І. Е. Інтелектуальна власність викладачів та науковців вищих навчальних закладів як важливий чинник формування людського капіталу. *Перспективи соціальних та пенсійних реформ в Україні* : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. Харків. 2010. С. 11-12. (автором сформульовано принципи побудови інноваційно-інвестиційної моделі розвитку Української економіки на основі ефективного використання людського капіталу; 0,2 д.а., з них авторських 0,1 д.а.).

48. Гава Ю. В., Новікова І. Е. Проблеми та перспективи оцінки інтелектуального капіталу. *Наукові читання присвячені пам'яті В.М. Корецького* : зб. наук. пр. Київ. 2009. Вип. 2. С. 267–274 (автором досліджено інвестиційний метод оцінки інтелектуального ресурсу (капіталу); 0,5 д.а., з них авторських 0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Новікова І. Е. “Активізація технологічного трансферу у дослідницьких університетах: теорія та практика. Кам’янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2019. 512 с.” – Монографія.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – ВНЗ “Національна академія управління”, м. Київ, 2021.

У монографії комплексно розкрито теоретико-методологічні засади, інституційне забезпечення та сучасну практику активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах світу. Обґрунтовано передумови активізації технологічного трансферу в постіндустріальній (знаннєвій) економіці. Розроблено авторський концептуальний підхід стратегічного характеру, що передбачає здійснення комплексу нормативно-правових, фінансово-економічних, структурно-організаційних стратегічних заходів щодо активізації технологічного трансферу в українських університетах і загальній господарській практиці України у контексті імплементації європейських принципів управління ОІВ. З урахуванням кращих

світових практик управління дослідницькими університетами розроблено стратегічні рекомендації щодо вдосконалення державного регулювання трансферу технологій у вітчизняних дослідницьких університетах та інструментарій стимулювання розвитку академічного підприємництва в Україні. Запропоновано інституційно-організаційні заходи активізації технологічного трансферу в дослідницьких університетах в умовах інноваційного розвитку національної економіки.

Ключові слова: дослідницький університет, комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності, технологічний трансфер, форми і методи трансферу технологій дослідницьких університетів, наукоємне бізнес-середовище дослідницьких університетів, організаційно-аналітичне забезпечення трансферу технологій у дослідницьких університетах, інституційно-організаційні бар'єри трансферу технологій у дослідницьких університетах, мережеві інструменти активізації трансферу технологій.

SUMMARY

Novikova, I. E. “Activation of Technology Transfer in Research Universities: Theory and Practice. Kamyanets-Podilsky : Publisher PE Zvoleyko D. G., 2019. 512 p.” – Monograph.

The dissertation (monograph) for the degree of Doctor of Science (Economics) in the specialty 08.00.03 – Economics and Management of a National Economy. – National Academy of Management, Kyiv, 2021.

The monograph comprehensively reveals the theoretical and methodological principles, institutional support and modern practice of activating technological transfer in research universities around the world. Are substantiated the prerequisites for the activation of technological transfer in the postindustrial (knowledge) economy. Taking into account the world's best practices in managing research universities developed strategic recommendations for improving state regulation of technology transfer in domestic research universities and tools for stimulating the development of academic entrepreneurship in Ukraine. Institutional and organizational measures proposed enhancing the transfer of university technologies in the context of innovative development of the national economy.

A conceptual approach to the analysis of the content of knowledge and commercial components of technology transfer is applied. The foreign experience and world tendencies of the organization of effective interaction of science and business are generalized. The model of organizational structure of the typical center of technology transfer for research universities is developed, and also the basic stages of technological transfer are allocated and the principles of its organization are substantiated. The transformation of the quintessence of the main innovation and entrepreneurial models in technological transfer is analyzed. The principles of operation of the traditional model of technology transfer in the world's most famous research universities, as well as institutional problems that arise in the process of commercialization of intellectual activity.

It is established that the mission of modern technology transfer centers is primarily to solve a range of tasks to establish effective management of commercially attractive academic knowledge and technologies in particular and to support the development of knowledge economy in general. The model of organizational structure of the typical center of technology transfer for research universities is developed, which includes competent innovation managers, lawyers, appraisers of intellectual property, marketers, patent attorneys, financiers and publicists. The main functions of technology transfer centers are

defined: commercialization, representation, mediation, information, consulting, communication, technology, expert, analytical, educational and integrating.

The author's approach to the consideration of intellectual property in the processes of activation of technological transfer is carried out; in particular the place of intellectual property in the system of technology transfer is determined.

The mission and functions of research universities on the way to intensify innovation processes in the knowledge economy are defined. It is established that today in the academic environment there is a breakthrough in the self-identification of classical universities. In particular, it is shown that modern universities have begun to pay much more attention to the research direction of their development, significantly increasing their profits from the realization of the results of intellectual work. Contradictions of activation of technological transfer in Ukrainian research-type universities are revealed and analyzed. Current trends in the financing of theoretical and applied research and development work in research universities are considered. It is established that currently researchers of developed countries, including in the United States and Great Britain, in addition to conducting scientific and experimental activities, they are forced to compete fiercely for financial resources. The risks that may arise in the process of implementing the strategy of commercialization of research products at the University of Entrepreneurship are identified.

It is determined that the efficiency of academic technology transfer is the ratio of the total cost of technology transfer and organizational, socio-economic effects, taking into account the previously set goals. The structure of evaluation of technology transfer efficiency in research universities is developed, as well as the level sequence of evaluation of technology transfer center activity is made and quality criteria of academic innovation development management are determined (amount of attracted funds; set of involved specialists; total number of advertising and information events; the number of published advertising and information materials; term of commercialization of intellectual property objects; number of created and protected objects of intellectual property; number of concluded agreements on commercialization of developments, inventions and works of scientific and practical nature; number of concluded license agreements; amount of proceeds from the use of development).

The main tools of knowledge and technology transfer are identified, as well as the best world marketing practices of successful diffusion of innovations are analyzed. It is substantiated that the mass media, in particular social networks, are a powerful inexpensive tool that allows using effective methods for effective promotion of an innovative product on the market. The strategic advantages of cooperation of a modern university with the EEN platform are highlighted. Recommendations for intensifying innovation in universities through cooperation with the EEN-Ukraine Consortium are presented, in particular, the possibilities and goals of the modern university with the EEN platform are shown.

Key words: research university, commercialization of intellectual property, technology transfer, forms and methods of technology transfer of research universities, science-intensive business environment of research universities, organizational and analytical support of technology transfer in research universities, institutional and organizational barriers to technology transfer in research universities, network tools to intensify technology transfer.

Відповідальна за випуск:

доктор економічних наук, професор

Жилінська Оксана Іванівна